

Adalékok Peéry Rezső élet- és pályakezdéséhez

Bekezdések, közelítések, előszövegek
egy élettörténet-rekonstrukciós kísérlethez

LÁSZLÓ TÓTH

Data to Rezső Peéry's Biography and Authorship

82:929:821.511.141 (437.6)

821.511.141 (437.6):929

070.42

929 Peéry Rezső

379.831:061.2(=511.141)(437.6)

796.03

Keywords: Hungarians in Czechoslovakia 1918–1927. Bratislava between the two world wars. Scouting, scout movement. Hungarian scouts in Czechoslovakia between the two wars. Christian youth movements. Minority literature and journalism.

„Az ember élete regényének kompozícióját csak későn ismeri fel.”
(Peéry Rezső)

„Életem minden későbbi megpróbáltatása, szenvedése és
megrázkódtatása ebből a három adatból következett:
*Pozsonyban születtem, magyarnak születtem, és olyan polgári
családból születtem, mely a humanitás és szabadelvűség iránti
tiszteletet természetemmé tette.*”
(Peéry Rezső)

Pozsonyban, magyarnak, polgári családból

Száz éve, 1910. március 27-én született írónk publicisztikai munkáiból, emlékező esszéiből egy végérvényesen elveszett világ, egy visszahozhatatlanul eltűnt város és egy elveszni látszó személyiség, erősen háttérbe szoruló értékszemlélet rekonstruálható, egészen a finom részletekig. Egy személyre szabott, külön bejáratú mítosz részévé avatja Peéry a két világháború közti Pozsonyt, akárcsak Márai Kassát, Krúdy a Felvidéket, és annyi más miliőt, Faulkner az amerikai Délt, s még hosszan sorolhatnánk a magyar és világirodalmi példákat. Peéry már tizennyolc éves kori kéziratot naplójában csodálattal adózik Proust írói módszerének, aki „kilencven oldalt ír az emlékezésnek és a képzettársításnak [*kiemelés tőlem* – T. L.] bonyolult és szövevényes folyamatáról, melyet egy ínyen elolvadó, teába mártott sütemény idéz fel”.¹ Pozsonynak ez a mítoszképző szerepe Peéry életében mindvégig megmaradt. Írásaiban jelképpé nemesedik a gyermekkorra egy részének színteret adó Bódé Ferenc úti legendás családi ház is: a világ ellentétes, vagy legalábbis egymástól távol eső pontjai, pólusai – természet és civilizáció, polgáriasult városi létforma és falusi jelleg, korszerű és anakro-

nisztikus, búcsúzás és érkezés, valóságos és transzcendens, a társadalmi ranglétrán egymástól vastag falakkal elválasztott osztályok és rétegek képviselői – simulnak, ez utóbbiak a maguk felekezeti és etnikai-nemzetiségi tarkaságában egymáshoz Peéry gyermek- és kiskamasz korának e Bódé Ferenc út környéki, két-három utcával behatárolható univerzumában.

Írónk önképének, azonosságtudatának következő sarkalatos pontját a magyarsága, a magyar nyelv és kultúra reá gyakorolt személyiség- és identitásképző hatása adja. Pedig jellegzetes közép-európai életút, sors az övé; Peéry apai ágon csupán második generációs magyar volt: miután a nagyapja még nem tudott magyarul, a magyar nyelv és kultúra a németnek született s a magyart komáromi középiskolai társaitól tanulgató édesapja – a később közmegebecsülésnek örvendő pozsonyi szülészorvos és városszé-pítő, nemzetközi híró rózsanemesítő és fotográfus uradalmikovács-ivadék – választása volt. (Olyannyira, hogy amikor egy alkalommal, még az 1880-as években, apró licista-ként magához hívatta szigorú tekintetű, német gimnáziumi igazgatója, Michaelis Vilmos, és a német származására és anyanyelvére figyelmeztette, s ennek megfelelő magatartásra intette őt, a külső ráhatásnak ez az erélyes szándéka csak még inkább megerősítette benne a nyelv- és kultúraváltás erőteljes szándékát.)² Írónk stuttgarti sírján a felirat magyarul, Peéry Rezsőként, s nem a Rudolf németes alakváltozatban őrzi a nevét (beteljesítve a rokon sorsú nagy példaképnek, Márai Sándornak az emigráns-sorssal kapcsolatos baljóslatú jövendölését: „A csákány koppan és lehull nevedről az ékezet”³ – ékezethibásan: Rezsőként). A történet folytatása (befejezése?), hogy írónk családjá a Németországban élő, 1952-ben Sopronban még magyarnak született, de tudtommal nyelvünket már nem beszélő fiában visszatért a németiséghez, a német nyelvbe, kultúrába, így az, hogy Peéry a személyes sorsát, emberi-írói magatartását olyanra elhatároló módon magyarnak született, a családtörténet mindössze két-három nemzedéknyi, ám annál fontosabb és jellemzőbb kitérője volt csupán. De anyai ágon a magyar mellett a szlovák elem is jelen volt ebben a jellegzetesen közép-európai sorsképzetben, s az, hogy így családjában háromféle – német, magyar és szlovák – nemzeti elem keveredett, továbbá háromféle társadalmi osztály – a nincstelen cselédség és munkásság, a hirtelen felemelkedő és ugyanilyen hirtelen lecsúszó úri-dzsentrí közép-osztály, valamint a jómódban élő művelt és a társadalmi életben közhasznú szerepet betöltő polgárság – tapasztalati világa adódott össze, szintén a személyes sors és magánmitológia egyik, magatartásformát, világszemléletet adó pillérének számított.

Ez utóbbi – polgári származása, polgár volta, a polgársághoz való tartozása, polgári élet- és értékszemlélete – egyben magánmitológiájának harmadik tartópillére, jóllehet ő maga – édesapja uradalmikovács-ivadék, édesanyja nemesszármazék lévén – polgárnak is csupán második generációs volt.

Mindehhez, a származás és a családi környezet mellett hozzávehetjük még a nagy híró pozsonyi evangélikus líceumot, mint neveltetésének, világképe kialakulásának, szocializációjának legfontosabb, életeszmény-formáló terepét, amelyhez az emberi-társadalmi és természeti környezet harmóniájára épülő cserkészélet ugyancsak egész életre elegendő élményeket, tapasztalatokat, fogódzókat adott. A cserkészélet a fizikai erőnlétet fejlesztő életmódon kívül egyfelől az intenzív közösségi élet élményét jelentette az időben a fiatalok számára, fokozatosan elmélyítve társadalom- és közösségismeretüket, amelyek mellé a városi polgáridadék Limbacher csemete – Peéry – számára a természet semmi máshoz nem fogható élményét is társította. Az ő természetfelfogása – már kora gyermek-, majd serdülőkorában is – szinte panteisztikus húrokat zen-

get meg, az ember természetből vétettségét és természetbe vetettségét a gondviselés legnagyobb ajándékaként fogta föl, az Isten-természet a harmónia legmagasabb fokát jelentette számára. Természetélmény és szellemi ébredés egybefonódása a természet és emberi szellem egybetartozásának tudatát, hitét erősítette benne, ami olykor a legnagyobb megrázkódtatások és lelki traumák esetében is a menekülés útját nyitotta meg előtte, s minden esetben a természethez fordulva lelki vigaszért, a földi nyomorúságok közül valahányszor a természet és a kozmosz végtelenjével való transzcendens kapcsolat mutatta meg számára a kiutat.

Az első gyermekkori traumák, eszmélések

Háborús évek

Magát, későbbi, posztkamaskori naplójában, visszatekintve, olyan, erős akaratú, öntudatos fellépésű emberkének állítja be, akinek már ötéves korában is „határozott és kemény véleménye” volt mindenkiről, mi több, azt vallja büszkén magáról, hogy „már ötéves koromban volt »Énkém«”.⁴ Első gyermekkori élményeit a pozsonyi Bábaképző Intézetnek „a Pálffy-kert vén vadgesztenyefáira néző, komoly képű, puritán, nagy épületéből” származtatja, ahol édesapja orvosként, anyai nagynya pedig „főmadámként”, azaz első műtősnővérként dolgozott, melynek „óriási folyosóiról, fanyar karbol-szagáról, nagy csendjéről és tisztaságáról” még élete vége felé is érzékletes eleven-séggel ír.⁵ A háború, bármily furcsán hangzik is, négyéves korától neki is „természetes és megszokott világa” volt, lévén hogy édesapja katonaoorvosi szolgálatot is teljesített. Peéry, visszaemlékezése szerint, szinte minden szabad idejét a pozsonyi katonakórházban, lábadozó fiatal katonák között töltötte, s bár a front még igen messze volt tőlük, már ekkor valami félelmetes bizonytalanság töltötte el őt azt illetően, hogy „valami történni fog velünk”, s hamarosan „a városba is eljön a háború”.⁶ De elkíséri édesapját a kis Bió – akit haláláig így becéz majd „a minisztertől az utcalányig” mindenki – vidéki betegekhez, a különböző Pozsony környéki kastélyokba és kúriákba is, mert ezekre a helyekre szintén gyakran hívták Limbacher doktort, aki bár látható büszkeséggel mutatta be kisfiát „ápolts és szép asszonyoknak és merev, komorarcú férfiaknak”, akiknek társaságában azonban korántsem érezte olyan jól magát, mint ugyanezen kúriák „ízés szavú, jóhumorú és kedvesmosolyú urasági kocsisai”, lovászlegényei, intézői családtagjai körében.⁸ Ám felejthetetlen élménye maradt az is, ami az ismeretlen, baljós jövőtől való, már említett félelmét erősítette benne, melyre már a felnőttek is „komor szívvel készülődtek”, amikor egy jeges decemberi reggelen, a „bizonytalan környékre” hivatkozva, s biztonságuk érdekében, fegyveres kísérettel jelent meg náluk az egyik gazda.⁹ S a fenyegető jelek egyre szaporodtak, a lakosság ellátása egyre jobban akadózott, „A komisz széntől füstöt köhögtek a kályhák”, gyengébb lett a gázvilágítás, kisebbek lettek a zsemlyék, s megesett, hogy tej híján vízzel készült konyhájukban a kakaó, vagyis hiába született tehetős családba, rájuk is egyre nagyobb súllyal nehezedett a kiszolgáltatottság és a félelem légköre, azaz, állapítja meg Peéry élete vége felé: „Nem volt különösen jó kisfiúnak lenni ezekben az esztendőkbén.”¹⁰

Otthonában könyvek veszik körül, természettudományos érdeklődésű édesapja – akinek dolgozószobájában „élete utolsó órájáig” ott állt a mikroszkóp – Fridtjof Nansen, Roald Amundsen, Sir Ernest Shackleton, Robert Falcon Scott, illetve Wilhelm Bölsche,

Raoul Francé műveit tartotta állandóan keze ügyében, de a „botanizáló Goethe” is visszatérő olvasmányának számított, s persze, mindenekelőtt, Semmelweis Ignác volt gyakori példája, míg humán érdeklődésű, irodalombarát édesanyja – aki férje szülei kedvéért németül tanult – „háromemeletes könyvespolcán” a hálószobában Ady Endre, Kaffka Margit, Gárdonyi Géza, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Tömörkény István, Herczeg Ferenc, az öt otthonukban is meglátogató Várnai Zseni, másfelől Ellen Key, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant, Émile Zola, Henrik Ibsen, August Strindberg művei feszítettek tömött sorokban. Vagyis ezzel, írja magáról később a visszaemlékező Peéry, „adva voltak neveltetésem legfontosabb elemei [...] anélkül, hogy fogalmam lett volna a konzervatív és a korszerű értékelés, ízlés kettősségéről”.¹¹ Mindemellett Limbacherék – már csak társadalmi státusuknál és rangjuknál fogva is – élénk társasági életet is éltek. Egymást érték náluk a látogatók, vendégek, s ők is gyakran megfordultak másoknál, amikor is a felnőttek között érdekes beszélgetések, olykor lázas viták, eszmecserék folytak, amelyeknek a Limbacher gyerekek is akaratlan tanúi, részesei lettek. A gyermek Peéry már élete legkorábbi szakaszaiban olyan mű- és szakszavakkal ismerkedett családi környezetének köszönhetően, mint „küret”, „méhen kívüli terhesség” egyfelől, „szociális gondozás”, „anya- és csecsemővédelem”, „feminizmus” másfelől. Életre szóló nyomot hagyott emlékezetében édesapja és a szomszédjukban lakó jeles irodalomtörténész, filozófus, pedagógiai író, teológus, tanár, Szelényi Ödön csaknem a tettelegességig fajuló, könyvet, dísz tárgyat, alabástrom oszlopocskákkal díszített nehéz órát nem kímélő, 1918. őszi vitája nemzeti katasztrófáról, országárulásról és -vesztésről, arról, hogy Tisza Istváné vagy Károlyi Mihályé volt-e a helyes(ebb) út (ebből is láthatóan az egyikük, Szelényi, szenvedélyes Tisza-párti volt, míg a másikuk, Jászi Oszkár feltétlen híveként, ha „fél-szívvvel” is, de Károlyit védte), mire a megszeppent Limbacher csemete Guszti barátjával, a rovaran későbbi híres tudósával, aki, mint látni fogjuk, néhány hét múlva, élete egy másik megrázó gyermekkori élményének is részese lesz, sietve elkotródott tovább szerkeszteni kettőjük kézírásos újságját, a Turisták Lapját, melynek „egyetlen komoly előfizetője” Peéry nagyanja volt.¹²

A háborús esztendők – s az azok múlásával „szaporodó gond, szegénység és nyomorúság” – édesanyját is fokozott társadalmi tevékenységre sarkallták: „szervezett, gyűlésre járt, vitakozott, segített, agítált, gyűjtött városszerte”, bekapcsolódott a feminista mozgalomba, valamint „az akkoriban kiépülő társadalomgondozó szervezetek munkájába”, szívéen viselte az anya- és csecsemővédelem ügyét, „ápolta, előkelő és komoly vendégek” jöttek hozzá Budapestről, köztük olyan, a maguk korában országosan ismert személyiségek, mint Bédi-Schwimmer Róza, Spádi Adél, Madzsar József, vagy a már említett Várnai Zseni (mely vendéglátást Limbacher doktor, művelt és agilis felesége munkájának elismerését látva benne, egyfelől elégedetten, a feminizmussal szembeni ellenszenvé miatt viszont nem kis fenntartással szemlélte).¹³ Anyjához kötődik Peéry első, s rögvest meghatározó *találkozása* Ady Endrével is. Lakásuk nagyszobájában üldögéltek ugyanis egy zimankós téli estén, asztalukat a fehér bóbítás szobalány már megterítette uzsonnához, előttük pedig az Érdekes Újság legfrissebb száma, amikor édesanyja könnyes szemmel megkérdezte kisfiától, hogy tegyen-e egy csepp vajat a háborús körülmények miatt vízzel készült kakaójába, aztán az előttük fekvő képeslap „barnatónusú gyászkeretes címkéjére” mutatott, és megsimogatta fiacskája arcát: „Ezt neked is tudnod kell már, kisfiam. Meghalt Ady Endre, a költő.” Később Peéry innen, s a szülei gondoljaival való e találkozásaitól számította búcsúját „a gyer-

mekkori tudatlanságtól és tájékozatlanságtól”.¹⁴ S élete végén is jelképes értelmet tulajdonított annak, hogy negyedikes elemistaként szülőhazája földrajzával épp az időben kezdett ismerkedni, amikor kimondták felette a halálos ítéletet, ami pedig tudatát illeti, azt annak halálával tartja „egykorúnak”.¹⁵

Legelső eszméléseinek, benyomásainak forrásvidéke a Konvent és a Kisfaludy utca, valamint a Szárazvám és a Háfner út környéke is. Az evangélikus elemiben – „Dex bácsi” – Dex Ferenc volt az osztályfőnöke. Felejthetetlen napokat tölt barátaival a dunai uszodában, a vár alatti természetes strandon – „Pozsonyban kicsit úgy születik az ember, hogy megmártják a Dunában”¹⁶ –, amivel nemcsak önismeretüket erősítették, amik nemcsak erőpróbákra voltak jók, s nem is csak a lusta elnyúlásokat, az édes semmittevés ihletett óráit jelentették számukra, hanem írónknak a természettel, az egyik őselemmel: a vízzel való újbóli egyesülés aktusát, egy, valamiféle vegetatív létállapot éteri önfeledtségébe való emelkedés boldogságát is jelképezték egész életén át, s szinte az örömdák emelkedettségével szólt, ha erről, ezekről az élményekről írt.¹⁷ De emlékirataiban a Peérynél mindössze egy évvel fiatalabb Kovács Endre is a „nagy fürdéseket” emeli ki a gyermekkorából a Pöcsniben, az oroszvári Duna-ágban, a téli kikötőben, persze a csónakázások, a ligeti csavargások, a környező hegyekbeli gyümölcslopások mellett, s azokat a díszleteket, melyeket az óváros biztosított gyermekkorához: a korzót, a kávéméréseket, a Várlépcsőt, a „Hainburg felé eltűnő bécsi villamost”, a Dómot, Artur Eugen Dobos Ventúr utcai pékműhelyét, Wedler híres mákos patkóit, a Mayer cukrászdát (Széchenyi annak idején „innen leste a szemközti ablakban Seilern Crescentia járását-kelését”),¹⁸ s annyi minden mást. Jóllehet más-más társadalmi osztályból érkeztek – Kovács a bizonytalan sorsú, nincstelen munkásrétegből, a Limbacher fiú a polgári jólét biztonságából –, így helyenként a nézőpontjuk is eltérő lehetett, Pozsonnyal kapcsolatban mindketten ugyanazokat a gyermekkori képeket, emlékeket raktározták el magukban, ugyanazt a levegőt szívták magukba mind a ketten (mellesleg, nem minden tanulság nélküli érdekességként tegyük hozzá, hogy gyárai, üzemei s erőteljes ipara ellenére Pozsony az 1920-as években a világ hatodik leg tisztább levegőjű városa volt!).¹⁹

A 19. század vége: a főhatalomváltás

A 19. század – mint annyiakéban Közép-Európában – a Limbacher család életében (is) az első világháború befejeztével, az Osztrák–Magyar Monarchia, illetve a történeti Magyarország szétbomlásával, a(z új) csehszlovák állam megalakulásával és már 1918. december 6–8-án meginduló, területszerző hódításaival ért véget. Ami ezután jött, ellentmondott minden korábbi személyes s történeti tapasztalatnak, és a világ egy egészen más, az addigaktól teljes mértékben elűtő szemléletét kényszerítette rá a magyarságra, melynek életében új időszámítás kezdődött. Kimondatlanul is ezt látszik igazolni a Pozsony-kutató Peter Salner szlovák történész – saját szakterületére vonatkoztatott – összegzése is, aki szerint nemcsak az emberek többsége számára, hanem általában is, az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése – egy új állam születése mellett – mindenekelőtt azt jelentette, hogy a múlt részévé vált minden, ami évszázadokon keresztül alakította a város jellegét, sőt „az addigi Pressburg vagy Pozsony még a nevét is elvesztette”.²⁰

Esetünkben helyénvalónak látjuk a fiatalabb magyar történész nemzedék egyik ígéretének, Kollai Istvánnak a megállapítását, mely szerint Trianon alapvetően azt a „nemzeti identitásképzésnek” is egyik fontos elemét jelentő „történelmi teret” bontotta meg,

mely addig a régi Magyarország „mindennapi életének a keretét adta”, s amely „addig valóságos és kézzelfogható volt”.²¹ Az 1918 végétől meginduló, messzemenően agresszív és békeszerződések által még nem szentesített csehszlovák területfoglalások nyomán az új államhoz kerülő magyarság – és persze németiség – végzetes tragédiaként élte meg az új helyzetet, melyre nemcsak hogy felkészülve nem lehetett, hanem amelyet minden józan érvek és emberi – de nem történelmi! – logikának ellentmondónak látott. Akkor ugyanis már senki nem tartotta elvitathatónak a szlovákságnak az általa – túlnyomó többségben – lakott területeken való önrendelkezési, sőt államalapítási jogát, melyeket a történelmi Magyarország északi, a szlovák–magyar etnikai és nyelvhatár fölötti részein (még) az 1861-es turócszentmártoni *Memorandum* is „különösebb nehézségek nélkül” kijelölhetőnek tartott,²² ám azt már sokan mélyen igazságtalannak, összeesküvésnek, merényletnek érezték, hogy az új határok kijelölésében az etnikai szempontok mellett, sőt, bizonyos értelemben azok ellenében a „stratégiai és gazdasági szempontok” is módfelett érvényesültek, melyek szerepét mértékadó szlovák történészek – például Ľubomír Lipták – is elismerték.²³

Az említett felkészületlenségről írt Jankovics Marcell *Húsz esztendő Pozsonyban* című emlékirata nyitófejezetében is (*A vég kezdete*): „...mennyi mindent nem tudtunk, és tudatlanságunkban felkészületlenek voltunk – *lelkileg is*.”²⁴ A lelkeken úrrá levő általános bizonytalansággal kapcsolatban pedig megjegyzi: „Valaminek vége volt, de senki nem tudta, mi kezdődik.”²⁵

Az első cseh(szlovák) légiók 1919. január 1-jén szállták meg Pozsonyt, majd január 6-án Samuel Zoch csehszlovák kormánybiztos átvette a várost Jankó Zoltán főispán kormány megbízottól, és kijelentette, hogy a település neve ezentúl Bratislava (bár ekkor még a Wilsonovo – Wilson-város – sem került le a napirendről), a hivatalos nyelv pedig a szlovák lesz. Február 4-től pedig – ünnepélyes külsőségek mellett – Szlovákia Teljhatalmú Minisztériuma is Zsolnáról Pozsonyba települt át.²⁶ Az őslakosság – írja ezekről a napokról emlékiratában Kovács Endre – „komoran nézte” ezt a „tányérsapkás legionáriusok segédletével megvalósuló »honfoglalást«”.²⁷ A legionáriusok, illetve az új államhatalom bevonulását a kilencéves Limbacher fiú már személyes emlékként rögzítette: „1919 egyik január eleji napján mint kilencéves kislány a pozsonyi Szentháromság-templom előtt álltam apám kezébe kapaszkodva, s úgy bámultam a Piac térről felfelé vonuló, eddig soha nem látott fegyveres csapatok hosszú-hosszú menetét. Az olasz alpesi vadászok vadonatúj egyenruhájában, sötétkék tányérsapkával és fácántollas sűrű sűvegben vonultak be ösvérek vontatta gépfegyveres osztagok kíséretében a csehszlovák légiók Pozsonyba.”²⁸ Ezzel s így került Felvidék – lakói tudta és hozzájárulása nélkül – „máról holnapra egy alakuló új állam határai közé”, és így kezdődött meg az a „gigantikus művelet”, amely a történelmi ország szlovákok lakta északi területeit „egy tekintélyes terjedelmű és mélységű magyar etnikai sávval egyetemben kihalította Magyarországot területéből, államjogilag és ténylegesen a Cseh- és Morva-medencéhez csatolta”.²⁹

Az impériumváltás eseményei, látjuk, a szóban forgó család kiskamasz, nyolc-kilenc éves csemetéjét – későbbi írónkat – már közvetlenül érintették, s a maguk legdurvább valóságában beleszóltak életébe. Meghatározó élménye volt, melyet még csaknem négy évtizeddel később is nagy beleéléssel emlegetett *A pozsonyi Duna-parton...* című emlékezésében, amikor 1919. február 12-én, délután öt órakor, egy – a Szociáldemokrata Párt által szervezett – népgyűlésről hazafelé baktatva, a Széles lépcsőn hirtelen sortűzet adott le rá – a polgárgyerekek akkori öltözködési szokása szerint kék

szalagos matrózsapkában, aranygombos kabátban láthatjuk ekkor a majdani író – és tizenhárom éves barátjára, Szelényi Gusztira egy olasz egyenruhás csehszlovák legionárius osztag.³⁰ Életüket mindössze annak köszönheték, hogy időben sikerült a lépcső magas mellvédje alá bukniuk. A pozsonyi nem szlovák ajkú őslakosok gyászos napja volt ez. Közvetlenül az írónk által leírt eset előtt cseh legionáriusok összetűzést provokáltak a város, illetve a Felvidék megszállása, valamint a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium Pozsonyba való, február 4-i bevonulása ellen délután három órára meghirdetett tiltakozó népgyűlés résztvevőivel – írónk itt szintén jelen volt –, s többször is a fegyvertelen tömeg közé lóttek. Az incidensnek hét halálos áldozata (Peéry, élete végén, egy helyütt tizenhárom halottat említ – tévesen³¹) és huszonhárom sebesültje volt (a legtöbbjüket a hátukon, tehát menekülés közben érte a lövés). A halálos áldozatokat – Albrecht Károly huszonegy éves hazabocsátott tengerészt, Heringes [másutt: Haringás] Ferenc harminchét éves szabómestert, Kovács György huszonnyolc éves hadirokkantat, Kubesch Vilmos tizenhét éves fémipari szakiskolai tanulót, Lunzer Gusztáv tizenkilenc éves gyári munkást, Soós Ferencné harminchét éves háztartásbelit, valamint Záborszky Gyula harminckét éves hivatalnokot – február 16-án temették el több ezer gyászoló jelenlétében, amely napon Hubert Károly tizennégy éves polgári iskolai tanulóval is végzett egy cseh legionárius fegyvere.³² (Peéry, már hatvanadik életévén túl, egyik emlékezésében arról ír, hogy az áldozatok egyike – „fehér szakállas, öreg zsidó ember” – buktában magával rántotta őt.³³)

Ezzel a kiskamasz Peéry „politikai felvilágosítása” óhatatlanul megtörtént. A szülői házban egyértelműen és egyöntetűen megszállásnak tekintették a cseh területfoglalást és a város legionáriusok általi előzónlését, s az események német származású édesapját még hajlíthatatlanabbá tették évekkoriban önként vállalt magyarságában s „nemzetiségi dolgokban” egyaránt. A „szabadelvű polgárság egyik ismert” képviselőjeként természetesen nem lett nacionalista továbbra sem, de családja minden tagja számára „magyarnak lenni és maradni a változó viszonyok közepette”, természetesnek tűnt – „más magatartásra gondolni sem tudtunk”, összegzi később Peéry –, s „a megszállók barbárok voltak” a szemükben, akik „összetörték a Jogrend és a Méltányosság törvénytábláit”.³⁴

Dr. Limbacher Rezső, az ismert pozsonyi orvos háza – Peéry neveltetésének elsődleges színtere – tehát egyfelől a más nemzetűek és nemzetiségűek iránti tolerancia, másfelől viszont a mások kárára és önös érdekekből történő erőszakos nemzeti érdekérvényesítés elleni határozott állásfoglalás szentélyének, bástyájának bizonyult. Ez összefüggésben itt kell szólnunk a család egyik rokonáról, a Peéry gyermekkorából megőrzött sokszínű, eleven panoptikumba tartozó dr. Mészáros István nyitrai bírósági tanácselnökről, Peéry anyai nagyanyja bátyjáról is. Már pusztá megjelenésével, fellépésével is a 19–20. század fordulójának, az impériumváltás körüli esztendőök világának egyik figurája volt „fekete szalonkabátjában, csikos nadrágjában” ez a „piros arcú, borotvált fejű, délceg öregúr”, aki – emlékezik rá Peéry – „apámat rendszerint »lieber Schwagernek« szólítja, szüleimmel magyarul, nagyanyámmal szlovákul beszél, de a magyar mondatot németül kezdi vagy zárja, a szlovákba magyar szót kever, ahogyan azt az egykori nyitrai ember szerette volt tenni”. Időnkénti megjelenése mindig hozott némi feszültséget Limbacherék pozsonyi házába, ugyanis valahány alkalommal szükségét érezte heves magyarzkodásba kezdeni azt illetően, hogy az államfordulat után milyen történelmi – és nem utolsósorban személyes – megfontolásból cserélte föl magyar nemzetiségét szlovákra. Azzal persze a Limbacher családban is mindenki tisztában

volt, hogy azokkal a „kemény, kegyetlen törvényekkel”, melyekkel az államfordulat „beköszöntött” a Magyarországtól elcsatolt területek magyar lakói számára, mindenki úgy védekezett, ahogy tudott, s végül is mindenki csak magának tartozott elszámolással érte.³⁵ Mészáros doktor történetének azonban az ad némi pikantériát, sőt abszurd színezetet, hogy amikor néhány esztendővel korábban, a milleniumi években színtiszta szlovák vidéken, Alsókubinban kapott hivatalt, díszmagyarban intette a helybelieket arra vonatkozóan, hogy „nem kíván több tót szót hallani”, 1919 után már mint „megbízható és jeles csehszlovák tisztviselő korholta és bírálta a »magyarok« nacionalizmusát” (gyermeküket, mellesleg, annak idején, Arisztid és Ildikó névre keresztelte). Az 1930-as években pedig – Nyitrán – annak a küldöttségnek volt hangos szószólója, mely az ottani katolikus püspököt erélyes fellépésre sürgette annak érdekében, hogy tiltsa be az istentiszteleti nyelvként a környéken még mindig használatos magyart. A hatvanas éveiben a *Requiem egy országgrészért* emlékezéseit, esszéit író Peéry szelíd malíciával az égiek hatáskörébe utalja a családjukban az emberi és nemzetiségi köpönyegforgatás jelképévé lett nyitrai rokonuk megítélését: „Az én szegény nagybátyám azóta legfeljebb valamely égi bíróság előtt ad számot arról, miért érezte kihívásnak Kukučín Márton nyelvét 1900 táján Alsókubinban, s miért kívánta megvonni a dinnyét árusító gerencséri paraszttól és a múlt árnyai nyomát kereső nyitrai nyugdíjas anyótól azt a lehetőséget, hogy magyarul dicsérhesse az Urat a nyitrai vár alatt?”³⁶

Bódé Ferenc út

A legendás hírű, Bódé – másutt: Bode – Ferenc út (ma: Gorazdova ulica) 17. szám alatti családi házat Peéry édesapja 1920 nyarán vette Kraitz Béla virágkereskedő egyik rokonától. Az eredetileg itt elterülő szőlőskertek helyén, a 20. század első másfél évtizedében kialakított villasor névadója, Bódé Ferenc (1828–1900) egyike volt azoknak a köztisztviselőben álló pozsonyi emberbarát polgároknak, akik a 19. század második felében rendkívül sokat tettek szülővárosuk emberi léptékeinek, arculatának megtartásáért; maga Bódé – a városi tanács tagjaként is – különböző jótékonyági egyletek szervezésével írta be magát a koronázó város aranykönyvébe.³⁷ Akár az életünket erre-arra terelő játékos véletlenek megnyilvánulásának, vagy valamely misztikus sorsszerűség jelképének is tekinthetjük, hogy Limbacher doktor, a lelkes és tevékeny városszépítő szülészorvos épp ebben a Bódéről elnevezett utcában talált a maga és családja számára kényelmes, meghitt otthon nyújtó, megvételre alkalmas házat. (Az utca a szláv írásbeliség megteremtőinek számító, a 9. századi Morva Fejedelemségben, illetve Pannóniában is tevékenykedő Cirill és Metód követőjeként s a szláv nyelvű liturgia híveként ismert Gorazdról kapta az 1945-től használatos mai nevét.)

A Hegyi-liget (ma: Horský park) oldalán, a Mély úttal (ma: Hlboká cesta, illetve a Hegyi-liget fölötti része, a huszita vezér és prédikátor után ma Nagy Prokop út) párhuzamosan futó, a Lamacsi útba (ma, ez a része: Brnianská cesta) beleszaladó, akkor még „rosszul kövezett és gyéren világított” Bódé Ferenc út utolsó háza volt Limbacheréké: „zömök, oldalt tornyos” öreg épület, melyet Peéryék „némi szépítéssel” ugyan villának neveztek, valójában nem volt más egy nagyobbacska, ám „igénytelen családi háznál”.³⁸ A ház faszindellyel védett, északnyugati oldalán levő szobácska ablaka a Morvamezőre nézett, jelezve, hogy otthonuk az etnikai határ vonalán épült, s „a kis szobából nyíló kilátás a Porta Hungarica látványa volt [...] oda, ahol a szláv térség és őstthon kezdődött”.³⁹

Szelíd, mondhatni bukolikus kép tárul Peéry emlékezéseiből a Limbacher-porta környékét kilenc évtized távolából vizslató szem elé. A város és a falu ölelkezett össze akkoriban még a Bódé Ferenc utcában, melynek – s a környékbeli utcáknak – kertes családi házai az idő tájt szerény-szorgos pozsonyi középpolgári családoknak adtak ott-hont. Peéry időskori (1974-es) visszaemlékezésében megelevenednek az 1920-as években itt lakók: Tóth Antal, a „nyájas arcú, szabályos bajuszú, kövér adótanácsadó”, Toman úr, a „szürke szemű, ráncos arcú, kertje alján épült kasok körül serénykedő méhészt”, Maza János, az agglegény földmérő. Mintha egy impresszionista festmény, egy Cézanne- vagy egy Szinyei Merse-kép elevenedne meg Peéry Maza úrról rajzolt portréjában, akit írónk tolla nyomán „példás rendben tartott, kavicsos utacskákkal szimmetrikusan behálózott kertjének egy fehér asztala mellett sárgásfehér, likacsos szalmakalappal lilaszín, húsos arca felett, szabályosan rezgő fejjel” látunk magunk előtt magányosan borozgatni. De megismerhetjük ugyaninnen a „gidaarcú, vérszegény, hajlottan járó fekete ruhás özvegyasszonyt: Teszáknét, és fiát, Marcit; az utca eleji erkélyes villában lakó, Trockijra hasonlító, „piros arcú, kecskeszakállas, cvikkeres” cseh vasutast, aki „barátságos öntudattal pislogott a világba” és hangos „Nazdar!”-ral köszöntött mindenkit; a Peéryék házával szembeni portán, egy „göcsörtös akácfasorral” övezett „komiszul köves út” végén levő tanyáján idős édesanyjával és „tépett ruhájú, kócos”, öreg béresével együtt lakó, „árnyékos szemű, sasorrú, napbarnított arcú, szófukar” Niklas urat, aki „kigombolt, kockás ingében, fehéreres bőrkabátjában, bricseszében és magas, bőr lábszárvédőjében” a tejet hordja nekik; s egy pillanatra elénk villan az az állandóan „dültől tajtékzó fekete kuvasz” őrizte, „mindig tárt ablakredőnyű, hosszú, fehér, földszintes házban lakó” két – egy idősebb és egy fiatalabb – gyászruhás nő is, akik mintha valamilyen nagy titkot rejtegettek volna szívük mélyén, melyet azonban az utca lakói közül senki nem ismert.⁴⁰ Erről a vidékről valók a gyermekkor nem felejthető panoptikumának további regényes alakjai is: a jó időben tavasztól őszig a Mély úton minden délben végigsétáló, csontgombos botját maga előtt lógázó vak úriember „halványbarna ruhában, vajszerű mellényben, sárga félcipőben, finom hajtású puhakalappal”; a Mély úti kápolna mereven bicegő, magát sokgalléros, pecsétes, fekete köpönyegben vonzó, rokkant lábú, ortopédcipős sekrestyése, aki különösen a gyerekekkel szemben bizalmatlan. A nyomorék sekrestyést olykor „ráncos arcú, viseltes, szürke kendőbe bugyolált, gyulladt szemű” anyja kíséri „köhögve, sóhajtozva, dohogva”, és „szipogva, sírva panaszolja keservét a Mély úti bokroknak és fáknak”. Micsoda társadalmi mikroklíma már ez is – jegyezhetjük meg –, egyetlen esszécske két és fél oldalára tömörítve, s hogy a kép teljesebb legyen, írónk az államfordulat után a szülővárosába betelepedett cseh vasutas mellé, szinte észrevétlenül, odakanyarintja az őslakosok nacionáléját is, megjegyezvén, hogy „a vak úriember magyar, a sekrestyés német tájszólását csak idősebb bennszülött érti”, s aztán a valóságterhes társadalomrajzot egyetlen tollvonással a kozmikusba, a transzcendensbe futtatja ki: „...az öregasszonyét alighanem csak a bokrok és a fák.”⁴¹ De hogy a kép még teljesebb legyen, szólni kell a hetente több alkalommal is a pozsonyi piacokra „fityegő csizmával vállukon, hátukon púposodó, kék kendős batyukkal, meztláb” errefelé igyekvő lamacsi szlovák parasztasszonyokról és -menyecskékről,⁴² továbbá a francia származású osztrák Saint-Genois báróról és családjáról, valamint udvartartásáról, akik úgy éltek hegyi-ligeti kastélyukban (ma egyetemi diákszálló van ezen a területen), „mintha a Monarchia hajótörésének valamely épen maradt robinsoni szigetén” várnák a szabadulást.⁴³

A világ ellentétes, vagy legalábbis egymástól távol eső pontjai, pólusai – természet és civilizáció, polgáriasult városi létforma és falusi jelleg, korszerű és anakronisztikus, búcsúzás és érkezés, valóságos és transzcendens, a társadalmi ranglétrán egymástól vastag falakkal elválasztott osztályok és rétegek képviselői – simulnak egymáshoz Peéry Rezső gyermek- és kiskamaszkorának e Bódé Ferenc út környéki, két-három utcával behatárolható univerzumában, ami olyan ingergazdag környezetet jelentett a Limbacher csemete számára, mely világszemléletének, eszme- és értékrendszerének kialakulására alapvető befolyással volt, s későbbi életének szinte valamennyi döntése, elemző és értékelő gesztusa közvetlenül is visszavezethető a gyermekkoruk ehhez a világ teljességét magában foglaló édenéhez.

Az utca nevezetessége odaköltözésük után csakhamar Limbacherék „tágas, pompás, többretegű kertje lett”, mely veteményes részre, gyümölcsösre és dízkertre tagolódott. Ami azonban a leginkább kiérdemelte a figyelmet: az összhatás volt. „A tujasor hatalmas glédája – emlékezett vissza gyermekora varázslatos kertélményére a már nagybeteg Peéry, három évvel a halála előtt –, a terebélyes, méltóságos ezüsthfenyők, a bukszussal kerített törpe- és magasrózsa-csoportok, a sötétzöld, gondosan öntözött és rövidre nyírt pázsit a dízkertben, égővörös, vajsárga, halványpiros és fehér kúszórózsák vad zuhataga a bejárati pergolasorban, a kora tavasszal lilásfehéren habzó magnóliák, a kesernyős-édesen illatozó, tömött fűrtű orgonák fehér és világoslila füzerei, az oldalsó házfalat elborító tearózsa, a vadszőlőindákkal, -levelekkel, -kacsokkal befuttatott lugas, a törpe, kúszó őszibarack- és télilkörtefák párhuzamosan futó és karos gertyatartókként felvezetett, kemény levelű lombrácsozatának falai a közömbös arra járót is szemlélődésre készítetik. Gyümölcsvirágzaskor a hátsó kertet a cseresznye, alma, barack, körte, szilva és ringló hófehér, fehéres rózsaszín virágainak óriás bokrai lepik el, mint nyáron a futó- és kúszórózsák özöne. Késő tavasztól késő őszig a növényi alakzatok, formák, színek és illatok dús jelenléte és tüntetése” jellemezte kertjüket,⁴⁴ melynek – s itteni rosariuma – kialakításához Limbacher doktor 1933-ban kapott ösztönzést, amikor megismerhette Chotek Mária Henrietta grófnő világhírű alsókorompai rózsakertjét. „Az ott látottak benyomása alatt a magam kisebb terjedelmű kertemet [sic!] alakítottam át rózsakertté, ahol elsősorban a kúszórózsák változatos szépségeit igyekeztem érvényre juttatni”⁴⁵ – írja később erről a rózsákról szóló könyvében a „pozsonyi Gül Baba”,⁴⁶ Limbacher doktor, aki, később, a ligeti rózsakert megalkotásával „hervadhatatlan rózsacsokrot nyújtott át a városnak”.⁴⁷

A Bódé Ferenc utat a város felől az óvárost a Főpályaudvarral összekapcsoló Stefánia útról (ma: Štefánikova ulica) – a Peéry idejében még a pozsonyi születésű aradi vértanúról, Aulich Lajosról elnevezett, később Pavol Križko (1841–1902) levéltáros, történész nevére átkeresztelt utcácskán végighaladva – a Mély úton, ebben „a sziklák közé robbantott, abruzzói hangulatú vájatban” lehetett megközelíteni. A Mély út a város legrégebbi, s – mind a négy évszakban – legfestőibb részei közé tartozik. Első említése 1493-ból származik, a városi tanács 1529-ben már javíttatta. Jelentőségét az adta, hogy a várost ez az út kötötte össze Lamaccsal, s ez vezetett tovább, Morvaország felé. A Johann Andreas Baumler pozsonyi botanikusról elnevezett utca (ma: Nekrasova ulica, Nyekraszov utca), a Mély út folytatása (ma: Nagy Prokop utca) s a Bódé Ferenc út által határolt kis terecskén, Peéryék utcájának torkolatánál állott a Mély úti kápolna, melyet azonban az első Szlovák Köztársaság idején az ennek helyén épült Havas-Boldogasszony temploma kedvéért leromboltak. Innen „két-háromszáz méternyi kaptató” vezet a már 1493-ban is említett kőbánya helyén, hívő pozsonyi katolikus asszonyok

által 1892-ben kialakított Lourdes-i Szűz Mária barlangjába. Peéryt – protestáns kisfiúként – mélyen elbűvölte a hely misztikuma, s életre szólóan megigézte „a vakítóan fehér márványfelület, a tér mélysége, a gyertyarácsok fénye, a főoltár borostyánzuhataga”, mely együttesen „színpadias, egyben áhítatra készítendő látványt” nyújtott.⁴⁸ Valamivel feljebb pedig, a Főpályaudvar fölött domboruló Kálvária-hegy titokzatos birodalma hívogatta megújuló kalandokra a gyermek, illetve kiskamasz Peéryt, ahová az utcájuk végi Mély úti kápolnától kanyargott föl az út. Olyan lehetett a minden mögött kihívó titkot tudó gyermek, majd a romantikus ihletettségekben lobogó kamasz számára ez a „növényi burjánzásával” is csábító vidék, mint egy elvarázsolt táj, mintha valamely izgalmas regény színhelyei, lapjai elevenedtek volna meg előtte. Sok volt erre felé – az 1920-as évek elején – a magányos, elhagyott, enyészetnek indult ház: „a zárt, vasrácsos kapu, a vadul burjánzó növényzettel betemetett kerítés”, a gazzal benőtt telek, melyeket a természet már kezdett visszavenni a civilizációtól (talán az államfordulat után az új országból kiutasított, illetve elmenekült magyarok voltak az egykori gazdáik), s melyeknek már a nevük is a költészet régiói közelébe vonzotta a csapongó képzeletet (Testory-ház, Csokoládé-kert).⁴⁹ A Bódé Ferenc út egyben új pajtásokat is adott neki, amikor ő maga is az utca „alkalmilag összeverődő gyerekcsoportjának tagja” lett. Közülük élete vége felé is nosztalgikusan – és nem kis büntudattal – idézi meg Heim Médi, Mindszenty Baba és a többiek mellett a kék szemű, szelíd Teszák Marci „hegyes, fehér arcát és egyre soványabb alakját”, aki valamilyen semmisség, megjegyzésre sem méltó ostobaság miatt egyszer összeveszett a többiekkel, s attól kezdve, „valamely érthetetlen gyermeki rátartóság következtében, közönyt színelve, köszönés nélkül” mentek el egymás mellett. Peéry nem múló büntudata ugyanebből a rátartiságból fakad, amiért ő sem volt képes áttörni „az ostoba válaszfalat” kettőjük között. Teszák Marci ugyanis hetedikes gimnazista korában tüdőbajban meghalt, s Peéry még élete alkonyán is részesnek érezte magát a pusztulásában, és az esetet gyermekkorá olyan sérüléseként értékelte, mely nagymértékben hozzájárult „érzelmi alkata” kialakulásához.⁵⁰

Ahogy a gyermekkorára, annak színhelyeire, kereteire, lényeges és lényegtelen mozzanataira, villanásaira emlékező Peéryt olvassuk, minduntalan egy regény – egy gyermekkor, egy eszmélés regényének a – lapjait látjuk megelevenedni magunk előtt. Peéry írásában többször is felbukkan az „élet mint regény” motívuma (lásd például tanulmányunk egyik mottóját), melyben végső soron jellegzetes kompozíciós keretben, illetve szerkezeti rendben illeszkednek egymáshoz annak történései, szereplői, helyszínei, konkrét és metafizikus vonatkozásai.

Az evangélikus líceum

Peéry élete végéig büszke volt protestáns neveltetésére, melynek alapjait a szülői házból kapta, s amely aztán a pozsonyi evangélikus líceum történelmi légkörű, évszázadok levegőjét őrző falai között teljesebben ki. A maga későbbi nevelői-pedagógusi-iskolaszervezői és -irányítói gyakorlatában is mindvégig meggyőződéssel érvényesítette a protestáns szellemet és nevelői gyakorlatot: az iskolát sohasem „rideg pedagógiai nagyüzemnek”, tanítványait sohasem megszelídítendő-betörendő egyedeknek tekintette, akiket a szigorúan vett tananyag és a szűkre szabott s rigorózus didaktikai célok Prokrusztész-ágyába kellene kényszerítenie az iskolának. Ellenkezőleg: az iskolának kell a lehető legsokrétűbb segítséget nyújtania tudásuk, személyiségük kiteljesedéséhez. Iskolafelfogása szerint – amelyet természetesen erősen befolyásoltak saját licista

évei is – preceptorok és növendékeik viszonyában nem elsősorban az alá- s fölélendeltségen alapuló tanár-diák kapcsolat érvényesült, hanem mindenekelőtt „társas lények, emberek” voltak. Egykori iskoláját, alma materét azért látja egész életre szóló példának, mert az a szó legtágabb értelmében – s egyfajta „protestáns individualizmus” szellemében – „nevelni akart, felelősségre szoktatni, szerepet adni, öntevékenységre serkenteni”.⁵¹ (Bizonyal innen, saját iskolájának mindennapi pedagógiai gyakorlatából eredeztethető az iskolai önképzőköri munka fontosságával kapcsolatos, már egészen korai meggyőződése – látni fogjuk, különböző diáklapokban, már tizenöt-tizenhat éves korában, maga is eltökélten cikkezett az önképzőkörök mellett.⁵²) Vagyis az iskola, „furfangos mellékintézményeiben, köreiben, vállalkozásaiban”, növendékeinek mindenféle és -fajta egyéni ambíció és hajlam kiéléséhez tág teret biztosított, „Ki madarat tömött ki, ki a híres éremgyűjteményben dolgozott [*mindkettő édesapja példája – T. L. megj.*], [kinek] könyvtáros, bárendező, lírai költő csetlő-botló hajlamait épp úgy ápolták, mint a szervezőt, jogászt vagy sportemberét”. Az iskola tehát, mely épp e lehetőségek megteremtése révén vált nélkülözhetetlenné és fontossá a diák számára is, elsősorban emberi magatartásra tanít. S a Bél Mátyás szellemét magában hordó pozsonyi evangélikus líceum, mint ilyen, a pozsonyi polgárság, polgárlét, polgári magatartás bölcsője is volt egyúttal, ahol a latin szöveget „a 17. század végén egyformán fordíthatták magyarra, németre vagy szlovákra, [s] a protestáns magyar nemesi családok sarjait, a Justhokat, Podmaniczkyeket, Jeszenákokat, Szemeréket, Pulszkyakat, Rádayakat az iskola ugyanazon szigorral nevelte, mint ama gazdag szerb és román ifjakat, akik nemzeti kultúrájukat talán itt ápolták először, vagy Kollárt és Palackyt. [...] A közös hit, a közös polgári és embereszmény körül nőnek fel és különülnek itt el a kultúrák. [...] A kultúrák párhuzamos kinyílásának olyan káprázatos folyamata megy itt végbe, amit már nem lehet csak egy nép és kultúra szempontjából szemlélni [...], hanem csakis az alma mater szempontjából, mely itt, *Kelet-Európa nyugatán [kiemelés tőlem – T. L. megj.]* egyformán tudott csíráztatni magyar, szláv és német szót”.⁵³

Amikor Peéry Rezső tízéves korában a Védcolöp úti evangélikus líceum diákja lett – ekkoriban olvasta *A Pál utcai fiúkat*⁵⁴ –, nem egyszerűen egy oktatási intézmény növendékeinek sorába lépett, hanem – és elsősorban – édesapja egykori iskolájának kapuját lépte át, aki később, a líceum intézeti orvosaként és egészségtan-oktatójaként is sokáig működött még itt.⁵⁵ Tanárai közül többen még tanították az édesapját, második korában magyartanára, Albert József – aki egyben az osztályfőnöke is volt – például az ő valamikori, *Az erdei lakról*, Tompa Mihály verséről szóló fogalmazványát olvasta fel az osztályuk előtt mintadolgozatként, s egyáltalán, mindenütt, mondhatni, az ő szellemével találkozott. Van akár nyomasztóan is hathatott volna a gyermek Peéryre, s az édesapjával való örökös összevetés, illetve az édesapja iskolai szelleme elleni lázadásra is sarkallhatta volna őt. Szerencsére azonban egyelőre még épp az ellenkezője történt – még ha Peéry tizenhét-huszonkét éves kora, a családjával való időleges szembefordulásába akár ez is belejátszhatott –, s később, már felnőttkorában, „nemzedékek találkozóhelyének” nevezi az iskolát, mely annak élményét adta meg számára, hogy „a fiakban az apák álltak helyt újból”.⁵⁶ A helytállás e belső készítése – s korántsem kényszere – annak gyermeki felérzéséből fakadt benne, ami tulajdonképpen későbbi döntései, cselekedetei, fellépései mozgatórugója volt egész életében, vagyis hogy igazából a családja tekintélye függ tőle.

Egyidejűleg iskolája az új országkeretek közé került városában – a pozsonyi magyar középiskolák közül – a magyar nyelvű oktatás utolsó bástyáját is jelentette, hiszen a

berendezkedő csehszlovák hatalom ideiglenes érvénnyel – egészen 1923-ig – egyedül itt engedélyezte „hiánytalanul a magyar oktatást” a „tanintézet valamennyi évfolyamában”.⁵⁷ Jellemző az iskola jó hírnevére és ismertségére, továbbá Pozsony korabeli nemzetiségi összetételére s nyelvi-kulturális vonzaskörére, hogy amikor végérvényesen eldőlt, hogy az 1923–1924-es tanévvel állami kezelésbe kerül és reál gimnáziummá alakul át, az iskolába ötszázharminchatan iratkoztak be a magyar és háromszázkilencen a német osztályokba.⁵⁸ Peéry később a váltás egyik lényeges elemének a „csehszlovák egység” gondolatának előtérbe kerülését tartja, mely bizonyos mértékben az iskolájukban is előtérbe került, annál is inkább, mivel a „csehszlovák fogalompár divergáló jegyeit” „gyermekfővel, tanulatlanul és tapasztalatlanul” még aligha láthatták át. De már akkor is feltűnt neki, hogy a csehszlovák himnusz, amelyet kötelezően meg kellett tanulniuk és énekelniük kellett, mintha nem teljesen felelt volna meg emez egységelméletnek, mivel az „a cseh és a szlovák nemzeti dal volt, ami a két elem önállóságát éreztetette az egységben”, s mind szövegükben, mind dallamukban élesen elütöttek egymástól. S míg a lágyan dallamos első rész Csehország szépségeit dicséri, és a cseh föld, a cseh haza szeretetéről áradozik, addig a pattogó, dinamikus, szlovák szövegű második rész „a szlovák testvéreket” veszélyeztető „ellenség pusztulásának fenyegető látomását idézi”, ami kicsit el is bizonytalanította őt, hiszen „nem volt kellemes arra eszmélni, hogy az ellenség, amelynek pusztulását jósolja a dal – mi voltunk”.⁵⁹

Színes, eleven képet fest emlékiratában az iskoláról – ugyancsak kiemelve annak jelentőségét – Kovács Endre is, aki, ellentétben írónkkal, az alsó rétegek közül, nincstelen munkásgyermekként került a líceumba, s emiatt kezdetben igencsak idegennek érezte magát a „jól fészült úri gyerekek” között. Ő is kiemelte azonban az önművelésnek azt a szabadságát, melyet az iskola biztosított növendékei számára, illetve azt a tevékeny önképzőköri munkát, amely az iskola falai között folyt, s amely arra is lehetőséget adott számukra, hogy (irodalom)tanáraik Arany Jánosért, Vörösmarty Mihályért való lelkesedésével szembeállíthassák a maguk Ady-rajongását, Kassák-imádatát – ebben különösen az ifjú Peéry Rezső járt élen, aki többek között, tizenhét évesen, az *Egy ember élete* című Kassák-regénynek is lelkes propagátora volt.⁶⁰ Mindemellert Kovács azt is az iskola érdemének tudja be, hogy „korrektül fogalmazó értelmiségieket nevelt”, ami már „egymagában is hallatlanul nagy érdem abban a vegyes nyelvű városban, ahol oly sokan csúfították el a magyar nyelvet”.⁶¹ Az iskola tanári kara jobbra nagy tudású, olykor szélesebb körben is aktív, s a városi közéletben megbecsült tekintélyekből tevődött össze, akiknek keze közül – a maguk konzervatív ízlése és szellemisége, illetve erkölcsi és pedagógiai elvei ellenére is – általában kiváló képességű, a maguk szakterületén a világ számos pontján érvényesülő, s korukkal lépést tartani tudó, széles látókörű, magas általános műveltséggel bíró emberek kerültek ki, ami magában is a tanárok jó munkáját dicséri. Emellett Kovács az iskola demokratikus szellemét is kiemeli, azt, hogy mindenki szabadon kiteljesíthette képességeit,⁶² ami egybevág Peéry véleményével is. Érdekes viszont, hogy bár írónk több helyütt is nagy megbecsüléssel nyilatkozott volt iskolájáról és tanáiról, név szerint csak ritka esetben tért ki rájuk.⁶³ Dinamikus, sodró lendületű, expresszív mondatokkal megnyilvánuló iskolai (élet)kép Peéry *Tizennyolc évesek* című, 1928-ból, valószínűleg az év első negyedéből, a közvetlenül az érettségije előtti időszakból való kisprózakísérlete, mely gyorsvonású, ám rendkívül finom jellemrajzokban jelenítette meg osztálytársait, a köztük és tanáraik közt értelemszerűen meglevő feszültségeket, ellentéteket, s Karinthy iskolázott paródiaként is felfoghatók rendkívül találó tananyagjellemzései („Mondatok, zajok: »Te, ugye,

hogya Timár Virgil rokona a halálfiainak?«... »Barátaim, Strindberg az író! Olvassátok el a 'vörös szobát'!«... »A nőket illetően én ugyanazon az állásponton vagyok.«... »Mereskovszki... a történelmi élelítés... zsenicentrizmus... a tömegek csak arra való, hogy egy nagy embert dobjanak ki magukból...« Raccsoló hang, a zseni: – Róth Misi, ma este nálad lesz a kártya.”)⁶⁴

A kamaszévek Sturm und Drangja

Az államfordulatot felnőtt fejjel megélő nemzedékekre „érthetetlen elemi csapásként” hatottak a főhatalomváltással együtt járó változások. A feladat adott volt – bár senki számára nem volt könnyű: frissiben lett kisebbségi magyarként megélni kinek-kinek a maga helyét „az új hazában, amely a nemzetiségeket idegen testként kezelte”, ami óhatatlanul magával vonta a magyar kisebbség szinte azonnal megkezdődött zsugorodását is.⁶⁵ Peéryék nemzedéke, tehát az 1910 körül, esetleg az évtized derekán születettek, vagyis azoké, akik még gyermekfejjel ér/lték meg az államfordulatot, s szocializálódásukat túlnyomó részt már az új Csehszlovák Köztársaság megváltozott társadalmi-politikai-gazdasági-nemzetiségi-emberi viszonyai határozták meg, a nagyra hivatottság önérzetével s az apák történelmi bűneivel való látványos szembefordulással indult.⁶⁶ Peéry, aki később nem egy helyt a nemzetiségi kérdés megoldásának képtelenségével magyarázta a történelmi Magyarország bukását,⁶⁷ s ezért elsősorban az előttük járó nemzedékeket – apáik nemzedékeit – tette felelőssé, egy tizenhét-tizen-nyolc éves kori, elbírálásra Fábrý Zoltánnak küldött, a kutatók részéről mind ez ideig észrevétlenül maradt írásában a nemzedéke s apáik nemzedéke közötti szembenállás okaként az előttük járóknak a háború kitörésében viselt felelősségét jelöli meg („megfeledeztek figyelni minket [...] akik a katasztrófa roppant kaoszában [sic!] cseperedtünk fel, akiket egész életünkre determinál az, hogy ezerkilencszáztizennégy és tizen-nyolc között telt el gyermekségünk, mint a növényt, mely árnyékban fejlődött”).⁶⁸ Emlékiratában a vele egykorú Kovács Endre – akitől fejezetcímünket is vettük⁶⁹ – szintén nem kértelt, amikor kijelentette, hogy „antagonisztikus ellentéteket láttunk az egykori magyar államban felnevelkedett 'öregek' és az új viszonyok közt formálódó 'fiatalok' gondolkodása, életmódja, ízlésvilága között”, s e nemzedéki különbségek egyik legfontosabb okát az 1918-as államfordulatban kell látni, mellyel az új országhoz csatolt magyar népesség és szellemi kultúra „kikerült centrális helyzetéből”.⁷⁰ Az új nemzedékek sokoldalú felkészülésének kezdetei egybeestek a cserkészmozgalom magyarországi (és csehszlovákiai) elterjedésével, ám az új hazában e mozgalom „általános emberi tartalmát fel tudta cserélni a hazai problémák iránti mély felelősségérzettel”, „el tudott szakadni a vak és önző nacionalizmustól (magyartól és nem magyartól egyaránt)”, s önmaga kiteljesítését az adott realitásoknak megfelelően tervezte meg.⁷¹ Ezek a realitások viszont már az addig ismeretlen és meg nem tapasztalt kisebbségi lét nem egy – Popély Gyula szóhasználatát követve: a leszorítottságot és a kiszolgáltatottságot is magukban foglaló – elkésztítő tapasztalatát is tartalmazták, méghozzá politikai, nemzetiségi és szociális vonatkozásban egyaránt.⁷²

Cserkészélet, cserkészévek – a kezdetek

A történelmi Magyarországon 1910-től indult meg a cserkészmozgalom a felvidéki származású dr. Szilassy Aladár gyermekorvos kezdeményezésére, s az ország 1918–1919-

ben Csehszlovákiához csatolt északi részein 1913-tól kezdett kifejlődni szervezett keretek között. A legelső cserkészcsapat itt az ugyanebben az évben a komáromi bencés gimnáziumban Karle Sándor paptanár vezetésével megalakult Turul volt, s egyidejűleg, szeptemberben, létrejöttek az első pozsonyi csapatok is, melyek élére a főreáliskolában Hornyák Odiló tornatanár, a felső kereskedelmi iskolában pedig Szomor József állt. Mire azonban a Magyar Cserkészszövetség 1919-ben ténylegesen megszerveződött volna, az ország északi részeit már Csehszlovákiához csatolták, ami az ottani csapatok munkáját és további útját is sorsdöntő módon befolyásolta.⁷³ A főhatalomváltás után a pozsonyi és a kassai cserkészcsapatok megszűntek, több vidéki városban viszont (Komáromban és Rimaszombatban például) az iskolai testgyakorló körök szakosztályaiként sikerült túlélniük az államfordulatot. A legelső szlovákiai magyar diákszervezkedésre azonban – amelyről sokáig semmit sem lehetett tudni – az államalapítással egy időben került sor Pozsonyban, amikor is a Keresztényszocialista Diákok Szabadszervezete nevű szerveződés röpiratban tette közzé követeléseit az új államkeretek közti időszakra (*Szózat Szlovenszko diákságához*).⁷⁴ Ennek egyik leágazása lett később a Magyar Ifjak Pozsonyi Szövetsége (MIPSZ), amely azután további egyetemi városokban is létrehozta a maga fiókszervezeteit (Prágában a Magyar Akadémikusok Keresztény Körét [MAKK] vagy Brünnben a Corviniát, de például Bécsben és Budapesten is volt egy-egy alakulata).⁷⁵ Másfelől a londoni székhelyű Nemzetközi Cserkésziroda által hivatalosan is elismert Csehszlovák Cserkészszövetség bár már 1920-ban létrejött, a csehszlovákiai magyar cserkészcsapatok egészen 1928-ig kívül maradtak azon, így az 1922-ben Jókai Mór nevét felvett komáromi Turul, valamint az egykori pozsonyi főreáliskola 1921 tavaszán a Kiskárpátok Turista Egyesület kebelében – s lényegében a MIPSZ ösztönzésére – ugyancsak Hornyák Odiló által alapított csapata is. S noha ez utóbbi csapat működését hivatalosan csak 1924-ben engedélyezték, már ugyanazon évben megtartotta nyári – vajári – nagytáborát, majd a vándortáborozását is.⁷⁶

1921 januárjára megjelentek az első (csehszlovákiai magyar) cserkészújságok is: az Urr György és Bányai János közreműködésével Kassán szerkesztett *Jövőnk*, valamint a Scherer Lajos gimnáziumi tanár és cserkészparancsnok szerkesztette losonci *A Mi Lapunk*. A kettő közül ez utóbbi bizonyult hosszabb életűnek, s emellett hatásával és súlyával is sikerült beírnia magát a csehszlovákiai magyar szervezet- és művelődés-, sőt irodalomtörténetbe is (1927-ben például Móricz Zsigmondtól és Móra Ferentől is eredeti, kimondottan a lap számára írt cikket közölt, de Szabó Dezső sem zárkózott el attól, hogy publikáljon a lapban).⁷⁷ A halk szavú, szabályos „cserkész- és diákújság”-ként indult, tanulságos történetekkel, szívhez szóló versekkel, szépre-jóra oktató moralizmusokkal, ismeretterjesztéssel, mozgalmi jellegű hírekkel induló lapocska történetében az 1925–1926. év jelentette a fordulópontot, amely egy időre a csehszlovákiai magyar cserkészmozgalomnak, s bizonyos értelemben a kisebbségi szellemi életnek is egyik legfontosabb fórumává vált. Scherer ugyanis ekkor fogadta be lapjába a prágai Szent György Kör Kessler – a későbbi Balogh – Edgár vezetésével szavukat egyre hangosabban hallható magyar főiskolás cserkészeit, akiknek csatlakozásával a lap a sarlós mozgalom egyik előkészítője, terepe, később szócsöve lett. Az addigi diákújság pedig folyóirat jellegét öltött magára, amikor 1926 szeptemberétől a pozsonyi költő, publicista Tamás Lajos társszerkesztőként, a budapesti dr. Fenyves Pál pedig főmunkatársként állt oda Scherer mellé. A folyóirat az 1920-as évek második felében ritkán megfigyelhető gazdagságában mutatta a fiatal csehszlovákiai magyar szellemi életet, melynek egymás sarkára hágó nemzedékeit öntudatos és színes sereglésükben vonultatta fel az

1919 után ösztönszerűen megszerveződött csehszlovákiai magyar irodalom és művelődés tekintélyes alakjának számító Jankovics Marcelltól, Sziklay Ferenctől és Tichy Kálmántól, a pedagógusi-szakírói tekintélyét már ekkor megalapozott Krammer Jenőtől és a már első költői, illetve írói sikerein túljutott Győry Dezsőtől, Mécs Lászlótól kezdve Tamás Lajoson, Szombathy Viktoron, Darkó Istvánon, Urr Idán, Marék – ekkor még: Marek – Antalón, a Végvári Rezső néven itt publikálni kezdő Szalatnai – akkor még: Ráchel – Rezsőn, vagy az ekkor még az e seregléssel együtt menetelő, később azonban a sarlósoktól eltávolodott Brogyányi Kálmánon keresztül a legelső tudósításkáit, cikkekcskéit, írásait tizenkét-tizenhárom évesen szintén ide küldözgető ifjú Peéry – ekkor még évekig Limbacher – Rezsőig, s a vele egyidős Dobossy testvérekig, továbbá Jócsik Lajosig és a lap *Fakadó rügyek* rovatában már jelentkező Ilku Pálig.⁷⁸ A már az időben is tekintélyes szavú Szvatkó Pál *Fiúk, önképzést, Európát és fiatal magyarságot* című jegyzetében biztatta a lap 1926. novemberi számában a kisebbségi magyar fiataltságot önképzőkörök alakítására, önképzésre, önállóságra, s hangoztatta előttük a kitekintés, a „nagy európai műveltség” szükségét.⁷⁹

A csehszlovákiai magyar cserkészzet vezetői már az 1921. április 3-án Losoncon sorra került első csapatközi értekezletükön elhatározták a Szlovenszkoí Magyar Cserkészszövetség megalakulását, s szeptemberre elkészítették annak alapszabálytervezetét,⁸⁰ ám ezt a belügyminisztérium 1923. április 19-én elutasította. Ezután a Kiskárpátok tárgyalást kezdett a Csehszlovák Cserkészszövetséggel egy, a cseh, a szlovák, a magyar és a német testvérszövetségekből létrehozandó Unióról, amely azonban végül is nem hozott kézzelfogható eredményt. Ilyen körülmények mellett a Kiskárpátok – a komáromi Jókai cserkészcsapattal együtt –, említettük, egészen 1928-ig a Csehszlovák Cserkészszövetségen kívül működött,⁸¹ ám amikor a pozsonyi rendőr-igazgatóság be akarta tiltani a tevékenységüket, beadta a derekát, és belépett a szövetségbe. A csapat tiltásának szándéka mögött valószínűsíthetően az állt, hogy Hornyák Odilót – akit közben Pozsonyból az érsekújvári, majd az ipolyisági gimnáziumba helyeztek át – a hatalom politikailag megbízhatatlannak nyilvánította.⁸² Közben 1924-ben megalakult a MIPSZ prágai csoportja, s Kessler [Balogh] Edgár tulajdonképpen erre építve hozta létre 1925 márciusában – a MAKK-tól függetlenül – a prágai magyar cserkészek Szent György Körét, mely nem sokkal később már szembe is fordult a pozsonyi központtal.⁸³ Nevüket a Kolozsvári testvéreknek a prágai Hradžin udvarán álló Sárkányölő Szent György-szobra után választották, s bár kezdetben a Mezinárodní sdružení vysokoškolských skautů (Főiskolás Cserkészek Nemzetközi Szervezete) védnökségét élvezték, később kiváltak a szervezetből.⁸⁴

Írónk a legendás hírű tornatanár, az első pozsonyi cserkészcsapatok létrehozója, a Hornyák Odiló parancsnokolta pozsonyi Kiskárpátok cserkészcsapat tagja volt. A Kiskárpátok a legnagyobb magyar cserkészcsapatnak számított Csehszlovákiában (Kárpátalját is beleértve). A csapat *Kiskárpátok* című indulóját Sendlein János pozsonyi tanár szerezte. Első nyilvános ünnepi rendezvényüket 1922. március 26-ára szervezte meg, amelynek szereplői közt a szlovenszkoí magyar köz- és irodalmi élet, illetve művelődés későbbi ismert képviselői közül már feltűnt Brogyányi Kálmán, Kessler [Balogh] Edgár, Csáder Mihály és Krepelka [Környei] Elek is. Az első ünnepélyes fogadalomtételre – negyven újonc cserkésszé avatásával – május 25-én került sor, melyen bizonyos már a tizenkét éves ifj. Limbacher Rezső is jelen volt, aki A Mi Lapunkban is ekkor jelentkezik – a lap 1922. évi 8. számában – az első írásával (Szalatnai Rezső a Reményik Sándortól kölcsönvett Végvári néven kezdettől fogva, már 1921-től szerzője volt a lapnak).

A Sólalom őrse

Peéry cserkészaktivitásának köszönhetően viszonylagos bőséggel állnak rendelkezésünkre azok az adatok és ismeretek, amelyek segítségével betekinthetünk későbbi írónk – a tizenéves Limbacher Bió (gyakran írta alá nevét ebben a formában) – kamaszéveibe. A különböző lapok hírei, tudósításai mellett olyan kézirásos cserkésznaplók és naplókönyvek is fennmaradtak például (köztük vegyesen a Peéry és a mások által írtak), amelyek – kiegészülve tizenhét-tizennyolc éves kori énkereső, környezetreflektáló és -elemző feljegyzéseivel – közelebb visznek személyiségfejlődésének e nagyon fontos szakaszához, belső habitusa, világ- és értékszemlélete meghatározó sarkköveinek kijelöléséhez, és nem utolsósorban írói nyelve kialakulásának kezdeteit, buktatóit, eredendő, tehát a személyiségében gyökerező jegyeit is felvillantják előttünk. S persze további színekkel is kiegészíthetjük általuk az adott korról, az államfordulat utáni kisebbségi társadalom önépítkezéséről és értékszervező lépéseiről alkotott képünket.

A Kiskárpátok cserkészcsapat II. rajának III. őrse – azaz az Arany raj Sólalom őrse – őrsi szertárának 1924. október 10-i naplókönyvi bejegyzései⁸⁵ azzal kezdődnek, hogy Limbacher Bió őrsvezető (így, Bióként szerepel a kérdéses naplókönyvben) egy darab katonai ástót vételezett egynapos dévényi kirándulásukra. Ami mindebből fontos, az a rendszeresség és megtervezettség, módszeresség, amellyel ezeket a hétfégi Pozsony környéki kirándulásait, továbbá ugyancsak határozott ritmus szerint ismétlődő „őrsi óráikat”, „őrsi sétáikat” megszervezték. Az ifjú Peéry mindig nagy kedvvel és lendülettel, minden egyes alkalomra alaposan felkészülve, nem kis elhivatottság- és küldetés-tudattal állt oda ezeknek a természet- és környezetmegfigyelő, természet- és környezettudatosságra szorító, szülővárosa környékét becserkésző összejöveteleik, rendezvények élére. De ugyanilyen lelkesen vett részt az újoncok kiképzésében, új fiatalok bevezetésében a cserkészélet színes, eseményteli, ismereteket és önismereteket egyként bővítő világába. Így a Sólalom őrse munkatervében a vörös árvacsalan, a gyöngyvirág vagy a békapeték megfigyelése, netán valamely elhagyott katonasír gondozása vagy egy-egy irodalmi felolvasás éppúgy szerepel, mint a testmozgató hadi- és labdajátékok (futball és „handball”) stb. Olyan is van, amikor a Sólalom őrse „szeretett őrsvezetője” – a szeptember 3-i őrsi óra naplóvezetője, Bézay Cornél nevezi így Limbacher Biót – a naplóvezetés fontosságára inti társait, s feltett szándéka, hogy „rendetlen sólymait kordába fogja”, amiért „új, tetterős reformokat” eszelt ki a számukra. Alkalmanként sátrakkal, mindenféle felszereléssel, különböző eszközökkel megrakott szerkocsit is húznak magukkal, például egész napos kirándulás esetén a tábori konyhát sem hagyják otthon, hiszen a természeti körülmények közti közös főzés és étkezés külön kuriozitása ezeknek a kiruccanásaiknak. Ezeknek a természetben vagy a munkásotthonban tartott „őrsi óráknak” a hangulatáról valljon itt a Sólalom őrse indulója is:

„A Sólalomok csapata,
Menekészen áll,
Virág nyílik arra,
Amerre ő jár.
Mind derék fiúk ők,
Nem lusták, heverők,
Bólogatnak nékik

A cserfatetők.
 Csergaly [sic!] a kalapra,
 Úgy marsolnak ők,
 Vidámság a szívben,
 Az ad nagy erőt.”

Amellett tehát, hogy minden egyes ilyen alkalom újabb kapcsot jelent számukra, „mely szorosabbra fűzi a raj tagjait”, illetve a csapatot, ezek az együttlétek test–szellem–lélek harmonikus épülésének szolgálatával is segítik a közösség és egyén dichotómiájának kialakulását a fiatal nemzedékekben. S mindehhez az alkalmankénti cserkészesemények, -avatások, -ünnepek is metafizikus emelkedettséggel teli háttérrel festenek. Csak a példa kedvéért idézzük itt a Kiskárpátok cserkészcsoport 1925. május 24-i, soros cserkész-fogadalomtételét a pozsonyi Vigadóban. A Sóllyom őrskronikájából szinte kisüt az izgalom és lámpaláz, a nem mindennapi aktusnak az ünnepélyessége, amely valamennyi résztvevőt a hatalmába kerítette: „...a titokzatos függöny mögött türelmetlenkedik a közönség. Csendesen áll patkóalakban a csapat a rivalda előtt. Szétszalad a függöny. A félig megtöltött terem tapssal fogadja a feszes vigyázzban álló, selyemzászlós csapatot. Ünnepies fekete sorok emelkednek lassú dübörgéssel, mikor Józsi, Karcsi [Terebessy Károly – T. L. megj.] s a többi fogadalmas sorba áll a csapat előtt. Közösén érez a sok magyar, a sok cserkészszív, midőn elhangzanak a fogadalom súlyos ígéi...” A fogadalomtevők körül nyüzsgő cserkészszervezők egyike – lehetne másképp? – természetesen a tizenöt éves Limbacher Bió, aki az ünnepi műsor szereplői között az egyik kétnapos kirándulásukról tartott felolvasást az egybegyűlteknek.

De egészében is levonhatjuk a következtetést, hogy az ifjú Peéry afféle irodalmi mindenese, tudósítója, krónikása, irodalomnépszerűsítője, olvasmányajánlója őrsének, rajának, csapatának, aki első írói sikereit is aratja cserkészkrónikáival, beszámolóival, kirándulás- és táborozásleírásaival. Természetesen ő foglalta össze őrsékrónikájában – *Cserkész-tábor Jánošik országában* címmel – a Kiskárpátok cserkészcsapatának 1925. július 7-e és 30-a közötti táborozását is a Vrátna völgyében. A cserkésznaplót az ifjú író-cserkész lobogó képalkotó fantáziájára valló, lángoló lírai hevülettel festett helymeghatározása indítja. Ezután a táborépítéssel, majd egy hirtelen jött, s özönvízszerű áradást magával hozó vihar viszontagságainak költői fordulatokban gazdag érzékeltetése, továbbá a kalandos táborélet történéseinek s a kis-fátrai kóborlásoknak árnyalatos festése következik a naplóban, melyet a hegylakókkal való találkozások mélyreható emberélményei egészítenek ki, s jóllehet a tyerhovai „faviskók bocsorokos lakói” eleinte idegenkedve szemlélték a magyarul beszélő „búrkalapos csapatot”, végül mély kapcsolat alakult ki e „jámbor, istenfélő, dolgos hegyiemberek” s a táborozók között,⁸⁶ akik az itt lakók sorsát átérezve nyugtázták, hogy „mennyivel könnyebb az alföldi ember dolga a szegény hegyilakókénál”, akinek ezer méter magasságba kell felkapaszkodnia azért, hogy „egy szekérke szénáját” onnan lehozza. S ha mosolyt kelt is bennünk az emelkedett hangú, lírai prózát próbálgató beszámoló kamaszos summázata, őszinteségében szemernyit se kételkedhetünk: „A pozsonyi cserkész álmában sokat fog még a vrátnai sziklákon kalandozni.”

Augusztusban, 19-én egy felső-csallóközi, kis-dunai vízimalmot látogattak meg a pozsonyi Sóllymok és Sasok, s ezen élettapasztalataikat bővítő kalandjukat megint csak Bió vetette papírra, változatlan lírai húrokat pengető hangszerelésben. A kis csapat eltökélten halad célja felé a „nyárfák tövében” meghúzódó „apró fehér házikók” közt, ahol „a

nyüzsgő nagyvárosból idevetődött fiúk mohón szívják magukba a csendet, a síkságot”, akikbe ezúttal „magyaremberes hallgatagságot” oltott „a búzát, zöld csíráát áldott táplálékká érlelő napfény”. S nagy élményük, amikor – olvassuk tovább e szöveges falvédőrajzot – a végre meglelt malomnál találkoztak „a tulipiros molnárnéval”, akinek „magyarosan ömlött szájából a sok panasz: életkeserv”, az pedig különösen meghatotta őket, hogy a „nehézkésen csoszogó” molnár, ez a „csizmás, mellényes, szótlan, fekete bajuszos ember”, miután átvitte őket csónakjával a túlpartra, önérzettel utasította vissza a diákok által „szégyenlősen” felkínált fizetséget: „Nem kő ezér nékem semmise, magyar diákok maguk, magyar ember vagyok én!”, mire cserkészeink meghatottan bámultak e „nemes szeretetű magyar ember után”, teljesen átérezve a történet szépségét, vagyis hogy „a németfalus Felső-Csallóközben testvéries szeretetben ölelkeztek össze az egymásra bukkanó árva magyarok”. Ez a nemzeti romantikától is bőségesen átítatott kis cserkészcsevej, keresettségében egyszerre visszatetsző és megható stílusgyakorlat, hangpróba akár ha Peéry hamarosan – alig egy fél év múlva – megjelenő irodalmi-írói debüt-jének,⁸⁷ a Hiradó-beli *A falu barátainak* lenne már az egyik előfogalmazványa.

A tartalmas-kalandos, élményekkel s tanulságokkal teli nyár után szeptemberben megkezdődött a tanítás, és folytatódott a cserkészév is a maga határozott rendje szerint. Tovább folytatódnak az őr vezetőjének környékismereti előadásai (előbb „Bratislava” északkeleti körzetéről, majd Vereckye, Szunyogdi, Püspöki, Kisérd, Éberhard, Hidas nevezetességeiről, Récsce történetéről, s egy alkalommal az Arany rajon belül, a Zerge-hegyet és környékét is célba veszik); őrsi irattárat hoznak létre; megtanulják Kessler [Balogh] Edgár öregcserkész frissen faragott rigmusát a vrátnai táborról; szeptember 11-én Farkas Gyula személyében kapott becses vendéget az őr, aki az együtt élő népek és az „elárvult” magyar nemzet szeretetére buzdította őket, majd az őr tagjai olvassák fel friss írásaikat (Bió ezúttal is egy kirándulásuk történetét örökítette meg, Kessler [Balogh] Edgár pedig „négy bolygó cserkész” – Edgár, Bió, Kálmán és Ali – kilencnapos mátyusföldi útjáról számolt be); „gyönyörű részleteket” olvas fel cserkészársainak Jack London regényeiből, többek közt a magyarul 1922-ben megjelent *Farkasvérből*, röpelőadásokat tart Mahátma Gandhiról, a szeretetről és annak törvényéről, hangsúlyozva, hogy csak ebből a kiindulásból válhat belőlük „jó őr”, a szemápolásról, a 10., cserkész törvényről, azaz a barátkozásról, később az élet törvényéről, a Zerge-hegy nyugati oldaláról, illetve növényzetéről, egy *Növénytant* ajándékoz az Irattárnak, s közben továbbra is őrsi társai fegyelmezetlensége miatt dohog, és kilátásba helyezte, hogy hamarosan legalább „öt rendgyakorlati” kirándulást tesznek; november 2-án „teljes létszámmal” képviseltették magukat a „pozsonyi hősök síremlékének felszentelésénél”, ahol többek közt „Bió papája”, Limbacher doktor mondott megemlékező beszédet. November 10-én azután arról szól a Sólyom őr bejegyzése, hogy az e napi őrsi órát Limbacher Bió betegsége miatt más tartotta meg helyette, majd, a következő év januárjától már a Sasok őr tagjaként említik a bejegyzések.

„*A falu barátai*” – a Sasok

A *Mi Lapunk* 1925. októberi számában a prágai Szent György Kör pályázatot hirdetett cserkészőrsök részére „falusi gyermekeknek rendezendő mesedélutánra”, ám arra csak két őr jelentkezett (egy Losoncra, egy Pozsonyból). A pályázat „regös” címmel⁸⁸ jutalmazott legjobb mesemondóinak egyike a tizenöt-tizenhat éves Limbacher Rezső volt. Tulajdonképpen innen számíthatók a szlovákiai magyar regöscserkészlet kezdetei is.⁸⁹

Magyarországon ekkor már jelentősebb előtörténetre tekintett vissza a cserkészletnek ez a népi hagyományok és kultúra ápolására, terjesztésére létrejött vonulata, melynek 1918-tól megteremtődtek a szervezett keretei is. A prágai Szent György Kör diákjai kezdeményezésére a regőscserkészletnek sajátos hajtása alakult ki Csehszlovákiában, s „a nemzetmegtartó erőt a parasztságban látván, öntudatának erősítésére, látókörének bővítésére regőscserkészekkel falujáró mozgalmat indított”, mely a falusi életviszonyok feltárására és leírására törekedett, a Sarló létrejöttével az ideológiai befolyásolás egyre erőteljesebb szándékával is.⁹⁰ A (regős)cserkészek rendszeresen kijártak a dél-szlovákiai (szlovenszkói) magyar falvakba, ahol elbeszélgettek a helybeli értelmiségiekkel: a plébános-sal, lelkésszel, tanítókkal, különböző történeti és statisztikai adatokat rögzítettek az adott faluról, népszokásokat és népdalokat, nyelvjárási különösségeket gyűjtöttek, rajzokat, vázlatokat készítettek az érdekesebb látnivalókról, házakról, viseletekről, népművészeti remekekről (ebben a pozsonyi Nemesszeghy Jenő járt az élen), helytörténeti emlékeket és műemlék épületeket tekintettek meg, mesedélutánokat tartottak a falusi gyerekeknek, műsorokat adtak nekik, könyveket gyűjtöttek és ajándékoztak a falusi iskolai és közkönyvtáraknak stb., vagyis, a mozgalomban, legalábbis kezdetben s alapvetően, a szociális és népnevelői szempontok voltak a meghatározók. És még valami: ahány falu, ahány találkozás – annyi élmény, kaland, új ismeret.

Említettük, írónk maga ez időre teszi írói indulását, amikor is irodalmi tevékenységének kezdetét, debüt-jét *A falu barátai* című írása megjelenéséhez köti a pozsonyi Híradó 1926. január 31-i számában (jóllehet a losonci A Mi Lapunkat már tizenkét éves korától ellátta kisebb tudósításokkal, hírekkel, könyvszemlékkel). A „halk szavú, disztिंगvált, tartózkodó embernek” számító⁹¹ Arkauer István által szerkesztett Híradó a még Vutkovich Sándor alapította Nyugatmagyarországi Híradó jogutódjaként folytatódott az államfordulat után. Peéry később is mindig nagy szeretettel gondolt vissza az írását megjelentető Muki bácsira – Arkauer Istvánra –, akit majd jóval később, a róla írt nekrológiájában a pozsonyi polgárság „vonzó és nemes”, „észrevétlenül fölényes megtestesülésének” titulált, s akinek lapja „bölcs mértéktartással élt, évtizedek csendes úri formáiba merevülten”, s az a „nemes, érdeklődő és csöndes rezerváltság” áradt ki „szolid hasábjából”, mely „minden igaz kultúra végállomása és beteljesülése”.⁹² Peéry itt már a megszépítő messzeség távlatából idézte meg az egyébként „szerény színvonalú” lapot, melynek azonban az irodalomtörténész Turczel Lajos értékelése szerint mégis nagy érdeme volt, hogy „gondosan számon tartotta és értékelte a pozsonyi kulturális, zenei és képzőművészeti eseményeket”.⁹³ Meg kell jegyeznünk, hogy ennél sokkal szigorúbb vélemény is elhangzott a Lőrinc-kapu utcában készülő Híradóról, a kortárs Kovács Endréé, aki „a polgárság Leibszurnáljánk” nevezte a lapot, mely „új nemzedéket nem nevelt, a magyar újságírás ügyét nem vitte előbbre”. Persze, gyanítjuk, ebbe a letaglózó értékelésbe, minden vélhető igazságtartalma ellenére az is belejátszhatott, hogy Kovács első írásai – ifj. Limbacher Rezsőéitől eltérően – elutasításra találtak a lapnál.⁹⁴

A cím, *A falu barátai*, tulajdonképpen annak a falujáró mozgalomnak a neve, mely 1925-től kezdve – a prágai Szent György Kör cserkészeinek szorgalmazására is – a városi cserkészeket elindította a vidék felé, hogy ezekkel a regősjárásokkal a „városi fiúk” megismerjék „az agrárdeterminációs néplélek kulturális kincseit és igazi igényeit”,⁹⁵ s a különböző területeken kiváló teljesítményt nyújtó őröket „A falu barátai” feliratú őrsi zászlóval jutalmazták. A kamasz cserkészfűjúnak ez a század eleji szalonlíra kellékeivel telezsúfolt, szecessziósan túldíszített, jelzőhalmozó fogalmazványa a Csallóközbe, a „napcsókolta Kisalföldre” vezeti az olvasót, ahol a „sziklás, vad tájakhoz

szokott” szemét – emlékezzünk csak a gyermek s a kiskamasz Tátra-szeretetére, hegyi túrázásaira – „lágyan simogatja a széttárt rónaság egyszerűsége”, ahol lelkébe fogadta „a magyar paraszt nehézkalászos földjét”, megszerette „azt a zsírosfekete, napsütötte göröngyöt, melybe magyar vérünk munkás izma veti az aranyfényű napot”, megszerette „a zöld zsírját áldott táplálékká érlelő napfényt”, megszerette a szóban forgó tájat, mely „kincse, édesanyja a röghöz kötött Testvérnek...” – de jobb nem idézni belőle tovább, annyira nincs ezekben a barokkosan zsúfolt sorokban semmi későbbi ragyogó esszéistánk váratlan nyelvi fordulatokkal, megoldásokkal teli, egyéni vezetésű nyelvéből, átlátható s hátborzogató hatásokra képes stílusából, letisztult, céltudatosan vezetett gondolatmeneteiből (hacsak nem vesszük biztató jelnek kamasz pályakezdőnk életkorához képest gazdag és jelentős olvasottságról tanúskodó szókincsét). Vagyis ez még ugyanaz a nyelvi matéria, amely a cserkésznapló(k)ban öltött formát. Amiért azonban mégis fontos lehet számunkra ez az írás, az, hogy észlelhetően itt kezdett először kitág/rulni a látóköre, s szunnyadó szociális érzékenysége is itt és ekkor kapja az első ösztönzést későbbi teljes spektrumú kibontakozásához, árnyalatos artikulálódásához (lásd az írásban a „kérges, kemény parasztkövekben” puhán fekvő „fehér, városi fiúk” motívumát, ellentétpárját!). A minden ízében iskolás fogalmazvány a pozsonyi Sasok cserkészcsapatának csallóközi (somorjai) és mátyusföldi (hidaskürti) missziós útjáról ad romantikusan túlszínezett beszámolót, s megjelentetése is serkentette a fiatal Limbacher fiú írói pálya iránti vonzalmának kialakulását.

Ugyanezen év nyarán – július 1-je és 9-e között – az ifjú Peéry is ott van Liptószentivánban a prágai és a brünni magyar főiskolások Szent György Köre által összehívott országos csapatközi táborban, melyet később Szalatnai Rezső – az 1928. évi gombaszögi táborozással együtt – úgy minősített, hogy az „lélektani tanfolyam” volt a számára mindvégig, s „kiapadhatatlan pedagógiai emlékezőforrása” maradt.⁹⁶ Itt negyvennégyen jöttek össze Szent-Ivány József magyar nemzeti párti vezető, parlamenti képviselő birtokán (két évvel korábban a komáromi cserkészek táboroztak a birtokon). Peéry – édesapja révén – gyermekkorából ismerte a politikust, aki otthonukban is járt náluk, és „ízes szavú, joviális, megnyerő ember” benyomását keltette benne, s maguk is jártak a birtokos liptószentiváni udvarházában, s még élete végén is elismeréssel szól a „szülőföldön való boldogulás”, a „kis lépések e magyar realistájáról”.⁹⁷ A Kessler [Balogh] Edgár parancsnokolta táborba a Kiskárpátok három cserkészt küldött, köztük Limbacher Biót, aki mellesleg a sereglet Ércliliom című, „napi falragaszként” megjelenő tábori újságjának szerkesztője lett. Itt volt Szalatnai Rezső is, aki e helyt cserélte föl családnévét, a Ráchelt a szülőfaluja utáni Szalatnaira. A tábor táviratban köszöntette Masaryk köztársasági elnököt, aki viszontválaszt intézett a résztvevőkhöz.⁹⁸

A tábori élet az egyéneket egybeforrasztó közösségi élmények és az elmét pallérozó előadások, tanácskozások, illetve a résztvevők tehetségét, felkészültségét, fizikai erőnlétét, ügyességét próbára tevő megmérettetések egész sorát kínálta a jelenlevőknek. Volt itt hadijáték, akadályverseny, tornabemutató, távolságbecslési gyakorlat, labdarúgócsata, népi tánc, kuruc tárogatójáték, tréfás jelenet, átszellemült szavalat, továbbá tanácskozás a kisebbségi cserkészlet jövőjéről, lehetőségeiről, a falusi cserkészlet és a regőscserkészlet kiszélesítéséről. A „kis erdei állam” további fontos intézményének számított még a Vén uzorás kantinja, a cserkészposta, a tábori könyvtár és a mentőállomás is. Ráadásul a pozsonyi cserkészek – s a komáromiak ugyanígy – innen még nem mentek haza, hanem Ludwig Aurél vezetésével – a suttói vízesés érintésével – a terhelyi (tyerhovai) Vrátna-völgybe látogattak, s megmászták a „csupaszfejű” Kis-

Krivánt is.⁹⁹ A cserkésznyár következő kalandsorozatát Peéry számára ezután vélhetően a pozsonyi Kiskárpátok, valamint az érsekújvári Czuczor Gergely cserkészcsapatok rendezte, s Hornyák Odiló és Janson Jenő vezette nyolcvanfős – ugyancsak júliusi – közös táborozás jelentette a Kis-Kárpátok morvamezei oldalán levő Nádasfő (Rohrbach) közelében, melyen – mint a Kiskárpátok oszlopos tagja – ő is ott lehetett.¹⁰⁰ Az viszont bizonyos, hogy a Kiskárpátok Jókai rajának háromtagú Sasok őrsé – Peéry Bión kívül még Gálffy Zoltán (Kófic) és Nemesszeghy Jenő (Nemes) voltak a tagjai – éppen az ő vezetésével indult augusztusi vándorlására, melynek során (augusztus 10–11.) a Mátyusföldön, Magyarbél érintésével, Zonctoronyban, Egyházfán, Jókán, Nagyfödemesen, Nemeskossúton, Vízkeleten, Hidaskürtön, Tallóson, Nádszegen – itt keltek át a Csallóköz határát jelentő Kis-Dunán –, Vásáruton jártak, majd Gútára, később Nemesócsára mentek, ahol a Ludwig Aurél vezette, s Bős felől érkező Őzekkel találkoztak. Gyalogtúrájukat innen Komárom felé folytatták, és Ógyalla, Párkány, valamint Érsekújvár voltak a következő állomásaik. Jókán Gregorovits Lipót nemzetgyűlési képviselő, plébános fogadta őket; Nagyfödemesen százhusz „aprógyereknek” tartottak mesedélután (melyen Peéry az *Ezüstország* című mesét, később Garay János *Obszitosát* adta elő).¹⁰¹ Nagyfödemesről Nemeskossútra vitt a három vándorcserkész útja, augusztus 12-én pedig, Vízkelet után, Hidaskürt következett, ahol az érsekújvári cserkészekkel találkoztak. Az itteni, az érsekújváriakkal közös mesedélutánon Peéry repertoárja *A törpék harcával* bővült. Tallóson Krisztinusz tantó úrénál szálltak meg, ahonnan „szalonnás magyar tízórai után” indultak tovább. Nádszegen egy öreg cigányasszony állta el Peéry útját („Kifégett pergamentbőrénék redői mozognak, fekete hajából, sokszínű ruhájából rossz szag árad”), aki „Fújja ebbe a pénzbe nagyságos fiatalúr minden rosszát, baját, gondját!” szöveggel kicsalt tőle egy koronát. A következő éjszaka Vásáruton töltötték. A Sasok őrs ezzel az útjával elnyerte a prágai Szent György Kör vándorlásversenyének Darvas János, Kessler (Balogh) Edgár és Mohácsy János odaítélte első díját: egy magyar díszfokost, amely csoport „különösen a magyar népművészet tanulmányozásával és megőrkítésével végzett jó munkát”, és sikeres munkájáért Peéry – többek között Jócsik Lajossal, Ludwig Auréllal és a bebarangolt vidékek népművészeti emlékeit szorgalmasan rajzolólagó Nemesszeghy Jenővel – az 1927. évre megkapta a „regős” címet, s könyvjutalomban is részesült.¹⁰² A Sas őrs Limbacher-Peéry vezette regősnaplóját négy évvel később – részben a mintaadás, részben pedig a regősmozgalom szlovákiai kezdetei felmutatásának szándékával –, 1930 májusában, júniusában és szeptemberében *A Mi Lapunkban* Balogh Edgár közölte. A tárgyilagos leírások személyes emlékekkel keverednek benne, a leíró hangot a költői impressziók, lírai hangulatok, festői hangulatképek, csendéletek pihenői akasztják meg. Ezek egyúttal tollát élesítő, mondatai hajlékonyságát elősegítő stílusgyakorlatok is; például egy kis Ady-utánérzés: „Cipőnk sárban dagaszt. Zápor csapkodja az ugart. Az égperemen réteges lila felhők alól előtűzesedik a véres napkorong. A napfény fakó vörösséggel csókolja a tarlókat. Véres árnyúk a mezőt fekvő kereszték. Minden vérrel aláfestett” – egy kis mórliczi tájfestés: „...virágzó rózsaszín dohánnyáblákat csókol a nap. Az üde fehér házak ereszein felfűzött dohánylevelek barnúlnak. [...] A sárga gabonakereszték katonás rendben ülnek a tarlón. Az ugaron itt-ott alattomosan csillant meg egy-egy víztócsa. Az utat egyszerre csak víz takarja. Meztláb dagasztunk a süppedékes sárban. Bokáig csillogó, iszapos sárfesték vonja be a lábunkat” – egy expresszionista lendületet vevő riportázs: „Cséplőgép dohog az udvaron. Víg ritmusban köpi a füstöt a fekete kémény. [...] Az adogató biztos könnyedséggel eteti a kévenyelő dobot. Fent, a

poros magasban egyre rakják a kazlat. Piros fejkötők, ritmikus emberi mozgások, dohogás, terjengő füst, por, sárga kazlakon gyolcsból kibarnálló izmok olvadnak szent harmóniába. Élet!” – egy kis impresszionista falukép: „Alkony. A rohanó, piszkos Dunában mossa beboruló arcát a lilás-véres égbolt. [...] A falu hosszan elhúzódik az országút mentén, a csillaghímes égbolt alatt.”¹⁰³ Ama lapszám Szerkesztői üzenetek rovatában, melyben Peéry cserkésznaplójának második folytatása megjelent, filológiai pontosságú jegyzet részletezi – a közlést nehezményező Krendl Gusztávnak címezve, aki a csehszlovákiai magyar cserkészmozgalomban játszott (később?) fontos szerepet, s Hornyák Odiló távozása után a Kiskárpátok cserkészcsapatnak is a parancsnoka volt – annak körülményeit, hogyan is került a napló kézírata a szerkesztőséghez: „A Sas őrs regősnaplója Peéry Rezső és Nemesszeghy Jenő magántulajdonát képezte, mely az 1926-ik évi vándorlási verseny feltételei értelmében a Szent György Kör tulajdonába ment át. Ma a Szent György Kör jogutódja, a Sarló őrsi, ettől a szervezettől kapta meg A Mi Lapunk.”¹⁰⁴ Persze, ahogy Balogh Edgár is megállapítja a naplóközlés elé írt jegyzetében, ebben a vállalkozásban még sok a naivitás, a gyermeki rácsodálkozás a világ számukra ismeretlen oldalára – de épp ez ezeknek a vándorlásoknak a célja: a városi gyerekeket kivinni a falura, közelíteni egymáshoz a polgári és a népi kultúrát és műveltséget, feltárni és közelebről megismerni a falusi életkörülményeket, s távlatosan munkálkodni azoknak a feltételeknek a megteremtésén, melyek e körülmények megváltoztatásához szükségesek.¹⁰⁵

A könyv és a diák

A Mi Lapunk ekkoriban már – Limbacher Rezső néven – egymásután közölte Peéry könyvismertetéseit. 1926 szeptemberében például Rudyard Kipling *A három kópé* című „cserkészregényéről” írt, mely ugyan „nem nyúl a kamaszkor tragédiáinak mélyére, nem nagy koncepciójú, de bámulatos megfigyeléseivel a könny igazgyöngyét és a szívből jövő kacagást előcsaló, szellemes kipling-i leírásaival művészi erejű”.¹⁰⁶ De még ugyanebben az évben írt a lapban Jack London *Farkasvéréről* is (emlékezzünk: egy évvel korábban már őrsi felolvasást tartott belőle); könyvismertetésének érdekessége, hogy még Hviezdoslavot s annak panteizmusát is belekeveri, az amerikai író „legpompásabb erdőregényének” nevezve kérdéses könyvét.¹⁰⁷ A következő évben a könyvről írt kis diákvallomást *A könyv és a diák* címmel Peéry, mely – amellet, hogy már minden tekintetben a pályakezdő író tisztuló nyelvét, egyszerűsödő, könnyebben áttekinthető gondolatmenetét, tisztuló stílusát mutatja –, azért is sokatmondó darab lehet a számunkra, mert későbbi tág, nemzetit és európaiat együtt tekintő értékszemléletét itt látjuk először a maga egyértelműségében megfogalmazódni: „...a gyökeres, alapos, európai színvonalu műveltség és a szellemi kultúra: az igazi, egyetlen, nemes magyar hagyomány. A könyv az a forrás, amelyből a legkülönbözőbb távlatokat átfogó műveltséget beszerezhetjük.” S ízlésének, szellemi érdeklődésének tágasságáról tanúskodik kis vallomásának ajánlólistája is, mely a lehető legtermészetesebb valóságalkító, valóságbővítő mozdulattal rakja egymás mellé Petőfi és Ady, Molnár Ferenc és Rabindranath Tagore (itt: Tágur) nevét, majd olvasásra buzdítja a „mai ordító, filmkigyós, rádiós” világban élő diáktársait.¹⁰⁸ Bizonyos, hogy e kis elmélkedés a tizenhat-tizenhét éves gimnazista saját önképzőköri tevékenységének, tanára – dr. Pfeiffer János – irányításával szerzett tapasztalatainak is összefoglalása, amit A Mi Lapunk 1927. júniusi számába írt, csoportjuk Berzsenyi Dániel születésének 150. évfordulójá-

ra rendezett díszönképzőköri üléséről szóló tudósítása is igazol. Ez utóbbi híradásában újabb nevekké-színekké bővíti-gazdagítja ifjúkori érdeklődésének, olvasmányainak palettáját (Babitscsal, Kosztolányival, Benedek Marcellal).¹⁰⁹ Az önképzőkörök kérdésével foglalkozik Peéry A Mi Lapunk decemberi számában közölt, fentebb már idézett és hivatkozott írásában is, melyben bizonyos reformokat javasol az önképzőköri munkában, s – a „Fiúk, kóstoljatok bele a Szabad Kutatás nagyszerűségébe, izgalmába!” jelszóval biztatva társait – nagyobb teret kíván biztosítani az oktatásban az új kultúrának és a modern irodalomnak.¹¹⁰

Ekkor már egyre szélesebb körben (fel)figyelnek rá, egyre több helyen számolnak vele, s lassan-lassan nemzedéke – az akkori tizenhét-tizennyolc évesek – egyre többek által sokra hivatottnak tartott (köz)szereplője lesz. Így például amikor májusban a pozsonyi magyar főiskolások Szent György Köre a Toldy Kör egyik helyiségében tanácskozást rendezett a magyar falu problémáiról, Csáder Mihály szigorló orvos, a pozsonyi MAKK elnökének *A falu és a higiénia* című, valamint Brogyányi Kálmán joghallgatónak a csallóközi építési formákról tartott előadása mellett a hetedik osztályos reálgimnáziumi tanuló Limbacher Rezsőt kérték fel előadásra, melyet *A falu a magyar irodalomban Szabó Dezsőig* címmel tartott.¹¹¹ 1928 márciusában viszont, amikor elterjedt a híre, hogy mégiscsak sor kerül Kosztolányi Dezső szlovákiai körútjára, a pozsonyi magyar reálgimnázium önképzőkörében rövid idő alatt másodszer foglalkoztak a költő műveivel, aminek megfelelően Peéry Kosztolányi *A hűgomat a bánat eljegyezte* című verséről írt tanulmányát olvasta fel.¹¹² Visszaemlékezésében Balogh Edgár úgy emlegeti a tizenhét éves Limbacher Rezsőt, ezt „az előkelő gyermekszoba és a régi evangélikus líceum atmoszférájából indult hetedikes reálgimnazistát”, mint a regösmozgalom reménységét, a regösprogramok erősségét. Peéryre ekkoriban mély hatást gyakorolt Kaffka Margit játékkönyve, a *Kisemberek, barátocskáim*; olvasta Selma Lagerlöf legendáit, Oscar Wilde meséit – kettőjük írásaiból dicséretes regösprogramot is összeállított a kisiskolásoknak szánt falusi mesedélutánokra, hogy – amint azt A Mi Lapunkban is kifejtette – a „művészi szó szárnyán szent magasságokba repítse hallgatóit”. S máris programot hirdet: „A műveltség ne legyen tabu, hanem közös kincs!” Ilyképpen fedeztette föl apró falusi hallgatóival többek között Arany Jánostól *A fülemilét* és *A tudós macskáját*, Petőfitől *az Arany Lacinak játékos báját*, valamint a *Szeget szeggett*, amelyek – írja Balogh Edgár – az „önképzőkörökben elvesztették elsődleges szereplőiket, a falusi tábornúzeknél azonban – parasztgyermekek színe előtt – újra felfényltek teljes plaszticitásukkal”.¹¹³

Jegyzetek

1. Peéry Rezső: *Pillanatnyi elmezavar naplója*. i. m.
2. Peéry Rezső: Három ember. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 40. p.
3. Márai Sándor: Halotti beszéd. In uő: *A delfin visszanézett*. i. m. 217. p.
4. Peéry Rezső: *Pillanatnyi elmezavar naplója*. i. m.
5. Peéry Rezső: Három ember. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 35. p.
6. Peéry Rezső: A halfarkú ország végnapjai. In uő: *Requiem egy országrészért*. 21. p.
7. Molnár József: *Emlékbeszéd Peéry Rezső ravatala fölött*. i. m. II. p.
8. Peéry Rezső: A halfarkú ország végnapjai. In uő: *Requiem egy országrészért*. 20. p.
9. Uo. 20–21. p.
10. Uo. 22. p. – A Pozsonyban uralkodó 1918-as viszonyoknak, mindennapos bizonytalanságnak érzékletes leírását adja Jankovics Marcell visszaemlékezése. Lásd *Húsz esztendő Pozsonyban*. i. m. 13–42. p.

11. Peéry Rezső: Három ember. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 41., 43. p.
12. Peéry Rezső: A halfarkú ország végnapjai. In uő: *Requiem egy országrésért.* 24–25. p.
13. Uo. 24. p.
14. Uo. 22–23. p. – *A halfarkú ország végnapjai* című, élete vége felé írt visszaemlékezésében Peéryt kissé megrézfálta az emlékezete, amikor Ady halálát 1918-ra tette; korának költő-idolja ugyanis 1919. január 27-én hunyt el. Uo. 23. p.
15. Uo. 18., 20. p.
16. Peéry Rezső: Nyári szélben a Dunánál. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 17. p.
17. Valószínűleg nem véletlen, hogy a Dunának ez a misztériuma Peéry Rezső legjobb barátját, Szalatnai Rezsőt is megérintette, akinek bölcsője ugyan nem e folyó mellett ringott, ám élete meghatározó éveit töltötte a koronázó városban, 1944-ben pedig *A Duna költői* címmel adott ki művelődéstörténetileg értékes válogatást a magyar irodalom Duna-verseiből, melynek Peéry himnikus folyó-dicséretével egybecsengő, ihletett bevezető tanulmányát ugyan csak ő írta.
18. Kovács Endre: *Korszakváltás.* i. m. 76–77., 93. p.
19. Uo. 94. p.
20. Salner, Peter: Pozsony társasági élete 1919–1989. Ford.: Avar Hajnalka. *Limes*, 1996. 1–2. sz. 32. p.
21. Kollai István: Egy békeszerződés pszichológiája. A Trianon-trauma okairól. In *Meghasadt múlt.* i. m. 133. p.
22. In *Meghasadt múlt.* i. m. 135. p.
23. Uo.
24. Jankovics Marcell: *Húsz esztendő Pozsonyban.* i. m. 24. p.
25. Uo. 23. p.
26. A történeti Észak-Magyarország csehszlovák megszállásának, illetve a születőben levő Csehszlovák Köztársaság általi bekebelezésének eseménytörténetével kapcsolatban lásd Popély Gyula: *Felvidék 1914–1920.* i. m.; *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998 IV.*, i. m.; *A (cseh)szlovákiai magyarok kronológiája 1918-tól napjainkig.* http://www.foruminst.sk/index.php?p=kronologia&t=a&xp=&w=&Data_Id=&year=1919&Mld=&Lev=&Ind=8&P=index.hu (Utolsó letöltés: 2010. június 1.); illetve a katonai-hadászati cselekményeket taglaló művek közül: Hronský, Marián: *Szlovákia elfoglalása a csehszlovák katonaság által 1918 novemberétől 1919 januárjáig.* i. m., valamint az erősen szlovák elfoglaltságú és szempontú művek közül: Hanák, Jozef: *Obsadenie Bratislavy 1918–1920.* i. m.
27. Kovács Endre: *Korszakváltás.* i. m. 14. p.
28. Peéry Rezső: Utószó két szlovenszkói évtizedhez 1918–1938. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 162. p.
29. Uo. 162., 163. p.
30. Peéry Rezső: A pozsonyi Duna-parton... A század gyermekének vallomása. In uő: Uo. 7. p.
31. Peéry Rezső: Pista bátyám és a nemzetiségi kérdés. In uő: Uo. 45. p.
32. Jankovics Marcell: *Húsz esztendő Pozsonyban.* i. m. 68. p.; ill. *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998 IV.* i. m. 10–11. p.
33. Bár Peéry a halálos áldozatok egyikére utal, valószínűleg az egyik sebesültről van szó. – Peéry Rezső: Pista bátyám és a nemzetiségi kérdés. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 45. p.
34. Uo. 45–46. p.
35. Peéry Rezső: A halfarkú ország végnapjai. In uő: *Requiem egy országrésért.* i. m. 19. p. – A szülői féltés meghatározó eseteként említi időskori visszaemlékezésében Peéry ama negyedikes elemista kori, „kisformátumú, rajzlapokból összefűzött vázlatkönyvének” a rejtélyes eltüntetését holmijai közül, melybe egy-két hónappal korábbi iskolai feladatként a történeti Magyarország megyéit rajzolta be, amelyet azonban nem sokkal később „már »irredenta propagandának« minősített a hatalomféltő indulat a »prevrat« korában”. Uo. 19–20. p.
36. Peéry Rezső: Pista bátyám és a nemzetiségi kérdés. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 49. p.
37. Horváth, Vladimír, PhDr.: *Bratislavský topografický lexikon.* i. m. 107. p.

38. Peéry Rezső: Gyermekkorom tájai Pozsonyban. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 22–23. p.
39. Uo. 30–31. p.
40. Uo. 24. p.
41. Uo. 25., 26. p.
42. Uo. 30. p.
43. Uo. 29–30. p.
44. Peéry Rezső: Gyermekkorom tájai Pozsonyban. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 23. p.
45. Limbacher Rezső, dr.: *A róza világa*. i. m. 57. p.
46. Ébert Tiboré az elnevezés, lásd a köv. lábjegyzetben.
47. Ébert Tibor: Pozsonyi arcképek láthatatlan hegyekkel és vizekkel. In uő: *Pozsonyi vecsernye*. i. m. 84–86. p. – Limbacher dr. életének erről a fejezetéről (is) lásd még: Kiss László, dr.: *Limbacher Rezső doktor 1872–1947*. i. m.
48. Peéry Rezső: Gyermekkorom tájai Pozsonyban. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 26. p.
49. Uo. 31. p.
50. Uo. 24–25. p.
51. Peéry Rezső: 333 évvel ezelőtt alapították meg a pozsonyi evangélikus líceumot. Évszázados nevelőmunka a protestantizmus és a közép-európai kultúra szolgálatában. In uő: *A végzet bábjátéka*. i. m. 51. p.
52. Lásd pl. *A Mi Lapunk* 1927. decemberi számában Önképzőkör címmel.
53. Peéry Rezső: 333 évvel ezelőtt alapították meg a pozsonyi evangélikus líceumot... In uő: *A végzet bábjátéka*. i. m. 51–55. p.
54. Peéry Rezső: A könyv és a diák. *A Mi Lapunk*, 1927. május, 88. p.
55. Fukári Valéria: *Egy régi alma mater*. i. m. 74. p.
56. Peéry Rezső: 333 évvel ezelőtt alapították meg a pozsonyi evangélikus líceumot... In uő: *A végzet bábjátéka*. i. m. 51. p.
57. Popély Gyula: *Erős várunk az iskola*. i. m. 33. p.
58. Fukári Valéria: *Egy régi alma mater*. i. m. 64. p.
59. Peéry Rezső: Utószó két szlovenszkói évtizedhez 1918–1938. In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 173–175. p.
60. Kovács Endre: *Korszakváltás*. i. m. 36., 47–48., 61. p.
61. Uo. 47. p.
62. Uo. 46., 61–62. p.
63. Mi azonban, ha nem is törve a teljességre, említsük itt legalább néhányukat: a már hivatkozott Albert Józsefen kívül írónk későbbi osztályfőnökét, dr. Antalffy Vilmost, aki elvitte őt az érettségiig, továbbá dr. Mitterhauszer Richárdot, dr. Jeszenszky Istvánt, dr. Dobay Jánost, dr. Pröhle Henriket, Tóth Ferencet, dr. Orbán Gábort, a későbbi Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság majdani elnökét, dr. Losonczy Lajost, dr. Magyar Győzöt, dr. Adamis Gyulát, Fecske Istvánt, dr. Mészáros Györgyöt. A Debreceni Déri Múzeum Sarló-gyűjteményében – DS.X.86.470.4 jelzet alatt – található egy 13 lapos gépírási feljegyzés, melyen az iskola valamely, Peéryvel egykorú tanítványa – régi diákszokás szerint – összeírta tanáraik becenevét, jellegzetes szokásait, szóhasználati különösségeit, szavajárását, elszólásait, jellemezve emberi oldalukat, gyengéiket, mely dokumentum közvetlen példákat ad az iskolában uralkodó tanár-diák viszonyra.
64. Peéry Rezső: *Tízennyolc évesek*. i. m. 23–24. p.
65. Peéry Rezső: *Utószó két szlovenszkói évtizedhez 1918–1938*. In *A végzet bábjátéka...* i. m. 167–168. p.
66. Szvatkó Pál egy későbbi, karikatúrisztikus-önelemző esszéjében az „elsikkadt nemzedék” (Zwischengeneration) német példája nyomán köztes nemzedéknek nevezi az 1901–1910 között született, „magához hasonló kókadat fejű egykorúakat”, akik „negatívumokban ismerték meg” a világot; Priamosz fiai ők – „az előttünk jövők büszkéi, mert ők a »frontgeneráció«, az utánunk jövők büszkéi, mert fiatalok, ki és mi vagyunk mi?”, ez a nagy kérdés a számukra. Szvatkó Pál: *A lyukas kád nemzedéke*. In uő: *A változás élménye*. i. m. 44–45. p.

67. Uo. 166. p.
68. Peéry Fábrynak küldött, cím nélküli írása, feltehetően az 1928. év első feléből. Csemadok OV – FKI BH
69. Kovács Endre: *Korszakváltás*. i. m. 76. p.
70. Uo. 148. p.
71. Uo. 151. p.
72. Popély Gyula: Ez volt a Sarló 1. i. m. 16. p.
73. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 5–6. p.; *A felvidéki magyar cserkészlet története*. i. m.
74. Sinkó Ferenc: *A felvidéki ifjúsági mozgalmak kezdetei...* i. m. 148. p.
75. Uo. 152. p.
76. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 8–9. p.; Sinkó Ferenc: *A felvidéki ifjúsági mozgalmak kezdetei...* i. m. 157. p. Lásd még Nyári táborozások. *A Mi Lapunk*, 1924. szept. 1. 13. sz. 103. p. – Tulajdonképpen Kessler – a későbbi Balogh – Edgárt is Hornyák Odiló vonta be a csapatba.
77. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 9., 34. p. – A Mi Lapunk egészen 1932-ig fennállt, ám 1929-re kezdett eljellegtelenedni, illetve eljelentéktelenedni, s a keresztény oldal felől, illetőleg jobboldalról mind gyakrabban érte a vád, hogy nem teljesíti hivatását, aminek ellensúlyozására előbb pozsonyi, majd érsekújvári, végül komáromi székhellyel 1929-ben létrejött az 1938-ig fennálló, erősen katolikus befolyású, de a protestáns Baráti Szótól eltérően a felekezeti kizárólagosságra nem tekintő, protestáns és zsidó munkatársakat is foglalkoztató Tábortűz. Uo. 44. p.
78. Uo. 14–15., 24–25.
79. Szvatkó Pál: *Fiúk, önképzést, Európát és fiatal magyarságot*. i. m. – Az önképzés gyakorlati kérdéseire Szvatkó egyébként később is visszatért a lapban. Lásd uő: *Az önképzés praktikus problémái*. i. m. – Valószínűleg ezek az írások (is) ösztönözhatték a tizenhét éves Peéryt a maga önképzőkör-népszerűsítő feljegyzéseinek a megírására 1927-ben.
80. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 10–14. p.
81. Uo. 18–20. p.
82. Uo. 33. p.
83. Sinkó Ferenc: *A felvidéki ifjúsági mozgalmak kezdetei...* i. m. 158., 159. p.
84. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 22–23. p.
85. A Kiskárpátok cserkészcsapat Arany raja Súlyom őrsének 1924., 1925., 1926. évi töredékes szertári naplókönyvi bejegyzéseiből, őrsi naplóból vett idézeteket, hivatkozásokat alább nem adatomol külön-külön, fontosabb esetekben csupán azok keletkezésének időpontját tüntetem fel a szövegben.
86. Ezek a kirándulások, táborozások, találkozások döntő befolyással voltak Peéry világképe és személyisége kialakulására, s még élete végén is a nemzetiségek – szlovákok és magyarok – békés egymásmellettiségének bizonyítékaiként, egymás megismerésének kitűnő alkalmaként emlegeti őket: „Tizenhat éves koromtól kezdve gyalogszerrel és sítalpon bejártam Szlovenszko északi és középső részének minden jelentős hegységét, nyaranta évekig szintizta szlovák környezetben ütöttük fel cserkészszátrainkat. Háltam csószházban, paraszti tisztaszobában, havasi menedékházban vagy fakéreg borította pásztorkunyhóban fenn a szálláson, de soha, sehol nem éreztem nyomát valamely idegenkedésnek, visszautasításnak vagy éppen gyűlölködésnek. Az emberek fenn a havason ugyanolyan szíves, megértő emberiséggel és vendégszeretettel fogadtak, mint a Kisalföld magyar földművesei.” Peéry Rezső: *Utószó két szlovenszkoí évtizedhez...* In uő: *A végzet bábjátéka...* i. m. 183. p.
87. A Mi Lapunk-beli korábbi, egészen tizenkét éves koráig visszanyúló publikációit nem számítva, ő maga tekintette visszaemlékezéseiben annak.
88. A regős címet tizennyolc éven aluli cserkészek kaphatták meg, s egy éven át viselhették, ám azt egyévi ismételt regősmunkával újból megszerezheték. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 34. p.

89. Uo. 25. p.
90. *Magyar Katolikus Lexikon*. i. m. (– R – regőscserkészet)
91. Kovács Endre: *Korszakváltás*. i. m. 139. p.
92. Peéry Rezső: *Föld, fogadd be...* i. m. 115. p.
93. Turczel Lajos: *Pozsony és a két világháború közötti csehszlovákiai magyar sajtó*. i. m. 49. p.
94. Kovács Endre: *Két háború közt*. i. m. 17–18., 20. p. Később, 1981-ben megjelent, *Korszakváltás* című emlékiratában Kovács már valamivel tárgyyszerűbben emlékezik meg a Híradóról (139. p.).
95. Regősiskola. *Vetés*, 1. sz. 7. p.
96. Szalatnai Rezső: *Sarlósok varázsa és igazságkeresése*. i. m. 1778–1779. p.
97. Peéry Rezső: *Utószó két szlovenszkói évtizedhez 1918–1938*. In uó: *A végzet bábjátéka...* i. m. 197. p.
98. Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 25., 26. p.
99. Nyári táborozások [= *Csapatközi cserkésztábor az Alacsony-Tátrában*]. i. m. *A Mi Lapunk*, 1926. szeptember. 127. p.
100. Uo. [= *Cserkésztábor Nádasfőn*]. 128. p.
101. Peéry Rezső: A Sasok regősnaplója. *A Mi Lapunk*, 1930. május. 117–118. p.
102. Uo. – Erről az útról Vándorlások címmel röviden *A Mi Lapunk* 1926. szeptemberi számának Hírek rovata is beszámolt. *A Mi Lapunk*, 1926. szeptember. 7. sz. 135. p. – Lásd még ezzel kapcsolatban: A vándorlászverseny eredménye. *A Mi Lapunk*, 1926. december. 10. sz. 179. p.
103. A részletek a regősnapló első két részéből valók: A Sasok regősnaplója. *A Mi Lapunk*, 1930. május. 117–118. p.; 1930. június. 136–138. p.
104. Szerkesztői üzenetek [= *Krendl Gusztáv, Pozsony*]. *A Mi Lapunk*, 1930. június. 152. p.
105. Balogh Edgár: Az első regősjárás naplója. *A Mi Lapunk*, 1930. május. 116–117. p.
106. Új könyvek. *A Mi Lapunk*, 1926. szeptember. 7. sz. 129–130. – A folyóirat ugyanezen számának Szerkesztői üzenetek rovatában a szerkesztő megköszöni a küldeményt, s további jelentkezésekre biztatja Peéryt, jelesen beszámolót kér tőle augusztusi cserkészvándorlásukról. Szerkesztői üzenetek. Uo. hátsó belső borító.
107. Új könyvek. *A Mi Lapunk*, 1926. október. 8. sz. 144. p.
108. Peéry Rezső: A könyv és a diák. *A Mi Lapunk*, 1927. május. 5. sz. 88. p.
109. Önképzőkörünk [= Limbacher Rezső: *A pozsonyi magyar gimnázium önképzőkörének...*]. *A Mi Lapunk*, 1927. június. 6. sz. 123. p. – Érdekesség, hogy ugyanebben a lapszámban még egy – ezúttal Bió néven közölt – tudósítása szerepelt Peérynek, melyben a Kiskárpátok édesanyja, dr. Limbacher Rezsőné által vezetett leánycserkészeinek egyházzellei műsoros fellépéséről számolt be. Cserkészet [= Bió: *Tizenkét csallóközi kis község...*]. *A Mi Lapunk*, 1927. június. 6. sz. 121. p.
110. Limbacher Rezső: Önképzőkör. *A Mi Lapunk*, 1927. december. 10. sz. 199. p.; Vágás István: *A Mi Lapunk és Scherer Lajos*. In *A magyar cserkészet és forrásainál*. i. m. 85. p.
111. Hírek [= *A pozsonyi főiskolász cserkészek szervezkedése*]. *A Mi Lapunk*, 1927. június. 6. sz. 125. p. Lásd még Fogarassy László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában...* i. m. 30. p.
112. Hírek [= *A pozsonyi magyar reál-gimnázium önképzőköre...*]. *A Mi Lapunk*, 1928. április. 79. p.
113. Balogh Edgár: *Hét próba*. i. m. 55. p.

Felhasznált források és irodalom

Kéziratok

A Kiskárpátok cserkészcsoport Arany raja Sólyom őrsének töredékes szertári naplókönyvi bejegyzéseinek, őrsi naplónak fénymásolatú példányai az 1924., 1925., 1926. évekből. – Ezek apósom, Ozsvald Árpád hagyatékából kerültek a birtokomba.

Peéry Rezső: *Pillanatnyi elmezavar naplója. Jegyzőkönyv, mely az elszórt gondolatoké.* Kézirat, 1928. Tulajdonomban levő fénymásolati példányát az író özvegyétől, Peéry Leonától kaptam 2001-ben.

Debreceni Déri Múzeum Sarló Gyűjteménye (DS.X.86.470.4)

Fábry Zoltán levélhagyatéka, Csemadok Országos Választmányának Levéltára – Fórum Kisebbségkutató Intézet, Bibliotheca Hungarica (Somorja): Csemadok OV – FKI BH

Lexikonok, kronológiák

A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998 IV. Művelődéstörténeti kronológia – Könyvészet – mutatók. Szerk. és összeáll.: Tóth László–Filep Tamás Gusztáv. Budapest, ISTER, 2000, 368 p.

A (cseh)szlovákiai magyarok kronológiája 1918-tól napjainkig. <http://www.foruminst.sk/index.php?p=kronologia&t=a&xp=&Mld=&Lev=&Ind=1&P=index,hu,&Ind=8> (Utolsó letöltés: 2010. június 7.)

Horváth, Vladimír, PhD.: *Bratislavský topografický lexikon.* Bratislava, Tatran, 1990, 408+48 p. *Magyar Katolikus Lexikon.* <http://lexikon.katolikus.hu/R/reg%C3%B6scserk%C3%A9szet.html> (Utolsó letöltés: 2010. június 7.)

Folyóiratok

A Mi Lapunk (Losonc): 1922, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1930

Híradó (Pozsony): 1926

Kortárs (Budapest): 1971

Limes Komárom-Esztergom Megyei Tudományos Szemle (Tatabánya): 1995, 1996

Új Szó (Pozsony): 1929

Vetés (Rozsnyó): 1928

Könyvek, tanulmányok

A felvidéki magyar cserkészlet története. http://hu.wikipedia.org/wiki/A_felvid%C3%A9ki_magyar_cserk%C3%A9szet_t%C3%B6rt%C3%A9nete (Utolsó letöltés: 2010. jún. 6.)

A magyar cserkészlet és forrásainál. Összeállította: Hodossy Gyula. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 1994, 65–126. p.

A vándorlásverseny eredménye. A Mi Lapunk, 1926. december. 10. sz. 179. p.

Balogh Edgár: *Az első regősjárás naplója.* A Mi Lapunk, 1930. május. 116–117. p.

Balogh Edgár: *Hét próba. Egy nemzedék története 1924–1934.* Tények és tanúk. Második kiadás. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1981, 424 p.

Ébert Tibor: *Pozsonyi vecsernye láthatatlan hegyekkel és vizekkel.* Budapest, ISTER, 2001, 128 p.

Fukári Valéria: *Egy régi alma mater. A pozsonyi evangélikus líceum és teológiai akadémia utolsó negyven éve 1882–1923.* Pozsony, Kalligram, 2003, 141 p.

Hanák, Jozef: *Obsadenie Bratislavy 1918–1920. Kronika dní a udalostí.* Bratislava, Albert Marenčin Vydavateľstvo PT, 2004, 184 p.

Hronský, Marián: *Szlovákia elfoglalása a csehszlovák katonaság által 1918 novemberétől 1919 januárjáig.* Ford.: Dr. Káfer István. Budapest, Honvéd Hagyományőrző Egyesület, 1993, 57+térképmell.

Jankovics Marcell: *Húsz esztendő Pozsonyban.* H. n., Méry Ratio, 2000, 236 p.

Kedves Rezső! Drága Bió! Peéry Rezső és Szalattai Rezső levelezése. Közvetítette és szerkesztette: Filep Tamás Gusztáv. Budapest, Present, 2001, 355 p.

Kiss László, dr.: *Limbacher Rezső doktor 1872–1947.* In *Pozsonyi Casino Évkönyve 2006.* Összeállította: Aich Péter. H. n., é. n., 74–88. p.

Kollai István: *Egy békeszerződés pszichológiája. A Trianon-trauma okairól.* In *Meghasadt múlt.* i. m. 130–143. p.

Kovács Endre: *Két háború közt.* Budapest, Turul, 1944, 111 p.

Kovács Endre: *Korszakváltás. Emlékiratok.* Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1981, 397 p.

- Limbacher Rezső, dr.: *A rózsa világa*. Bratislava–Pozsony, Szlovákiai Gyümölcsészeti Egyesület, é. n., 91 p.
- Márai Sándor: *A delfin visszanézett. Válogatott versek 1919–1977*. Budapest, Akadémiai Kiadó–Helikon Kiadó, 1994, 230 p.
- Meghasadt múlt. Fejezetek a szlovákok és a magyarok történelméből*. Szerk.: Kollai István. Budapest, Terra Cognita Alapítvány, 2008, 256 p.
- Molnár József: Emlékbeszéd Peéry Rezső ravatala fölött. In Peéry Rezső: *Requiem egy országrészért*. Második kiadás (Molnár József emlékbeszédével). München, Aurora Kiskönyvtár, 1984, 135+XXIV. p.
- Nyári táborozások. *A Mi Lapunk*, 1926. szeptember. 7. sz. 126–129. p.
- [Peéry] Limbacher Rezső: A könyv és a diák. *A Mi Lapunk*, 1927. május. 5. sz. 88. p.
- [Peéry Rezső] Bió: Tizenkét csallóközi kis község... *A Mi Lapunk*, 1927. június. 6. sz. 121. p.
- [Peéry] Limbacher Rezső: A pozsonyi magyar gimnázium önképzőkörének... *A Mi Lapunk*, 1927. június. 6. sz. 123. p.
- [Peéry] Limbacher Rezső: Önképzőkör. *A Mi Lapunk*, 1927. december. 199. p.
- Peéry Rezső: Tizennyolc évesek. *Új Szó*, 1929. december. 3. sz. 23–24. p.
- Peéry Rezső: A Sasok regösnaplója. *A Mi Lapunk*, 1930. május. 117–118. p.; 1930. június. 136–138. p.
- Peéry Rezső: *Föld, fogadd be... Arkauer István emlékére*. A Toldy Kör Évkönyve 1940. Szerkesztette: Császár István. Bratislava–Pozsony, Toldy Kör, é. n., 115–116. p.
- Peéry Rezső: *Requiem egy országrészért*. Második kiadás (Molnár József emlékbeszédével). München, Aurora Kiskönyvtár, 1984, 135+XXIV. p.
- Peéry Rezső: *A végzet bábjátéka, avagy Peremmagyarok az idő sodrában*. Vál. és szerk.: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1994, 472 p.
- Popély Gyula: *Erős várunk az iskola. Tanulmányok a szlovákiai magyar oktatásügy problémaköréből 1918–1938*. Pozsony/Bratislava, Madách-Posonium, 2005, 372 p.
- Popély Gyula: Ez volt a Sarló 1–2. *Irodalmi Szemle*, 2009. június, 6. sz. 15–26. p.; 2009. július, 7. sz. 62–70. p.
- Popély Gyula: *Felvidék 1914–1920*. Budapest, Magyar Napló–Fókusz Egyesület, 2010, 440 p.
- Pozsony – Pressburg – Bratislava. A 700 éves város – Die 700 jahren alte Stadt – 700-ročné mesto*. Szerk.: Gyurcsik Iván–Jégh Izabella–Papp Zsuzsanna. Pozsony–Budapest, Kalligram–Regio, 1994, 250 p.
- Regösiskola. *Vetés*, 1. sz. 7. p.
- Sinkó Ferenc: A felvidéki ifjúsági mozgalmak kezdetei Trianon után. *Regio*, 1990. április. 2. sz. 148–160. p.
- Szalatnai Rezső: Sarlósok varázsa és igazságkeresése. *Kortárs*, 1971. november. 11. sz. 1775–1784. p.
- Szalatnai Rezső: *A Duna költői. Öt évszázad versei a Dunáról*. Budapest, Hungária, 1944, 287 p. – Reprint: H. n., Aqua Kiadó, é. n. [1991], 187 p.
- Szvatkó Pál: Fiúk, önképzést, Európát és fiatal magyarságot. *A Mi Lapunk*, 1926 november. 9. sz. 153. p.
- Szvatkó Pál: Az önképzés praktikus problémái. *A Mi Lapunk*, 1926. december. 10. sz. 177–178. p.
- Szvatkó Pál: *A változás élménye. Válogatott írások*. Válogatta és szerk.: Filep Tamás Gusztáv–G. Kovács László. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1994, 344 p.
- Turczel Lajos: Pozsony és a két világháború közötti csehszlovákiai magyar sajtó. *Limes*, 1995. 3. sz. 47–54. p.
- Vágás István: A Mi Lapunk és Scherer Lajos. In *A magyar cserkészlet és forrásai*. i. m. 65–126. p.
- Vándorlások. *A Mi Lapunk*, 1926. szeptember. 7. sz. 135. p.

LÁSZLÓ TÓTH

DATA TO REZSŐ PEÉRY'S BIOGRAPHY AND AUTHORSHIP

The monographic study characterizes the beginnings of the work and life of Rezső Peéry (Bratislava, 1910 – Stuttgart, 1977), a Hungarian journalist and critic in Slovakia. It discusses in detail his origin, the formation of his self-image as a writer, awareness of identity and development in terms of relationship to his own Hungarian ethnicity and civic values.

Peéry came from a wealthy and intellectually very demanding first generation bourgeoisie family. In his later high school years, he was an already experienced and accomplished journalist and youth movement activist. His academic major was Hungarian-French-Philosophy in Bratislava, but he spent several semesters in Prague and Paris as well. As a teacher he only worked for a short period of time, his main profession was journalism, more precisely literary journalism and criticism.

His first childhood traumas and related recollections can be traced back to the First World War, and the first imperial change, when his hometown suddenly became a part of the newly established Czechoslovak Republic. His family moves to a new place, but remains in Bratislava, near the Horský Park (Forest Park), in an almost bucolic, intimate environment. This is when they place him in an Evangelical lyceum, although he originally had a Protestant upbringing. During his teenage years, his ethnic background proved to be a primary effect, resulting in him feeling alienated in his new homeland.

The study emphasizes the years of forming the Hungarian scout groups of Czechoslovakia, including Rezső Peéry's activities and his journalistic role in the process. His diary entries and articles proved to be invaluable sources on scouting.

At its end, the study reflects on the beginnings of his literary activities and reading experiences.